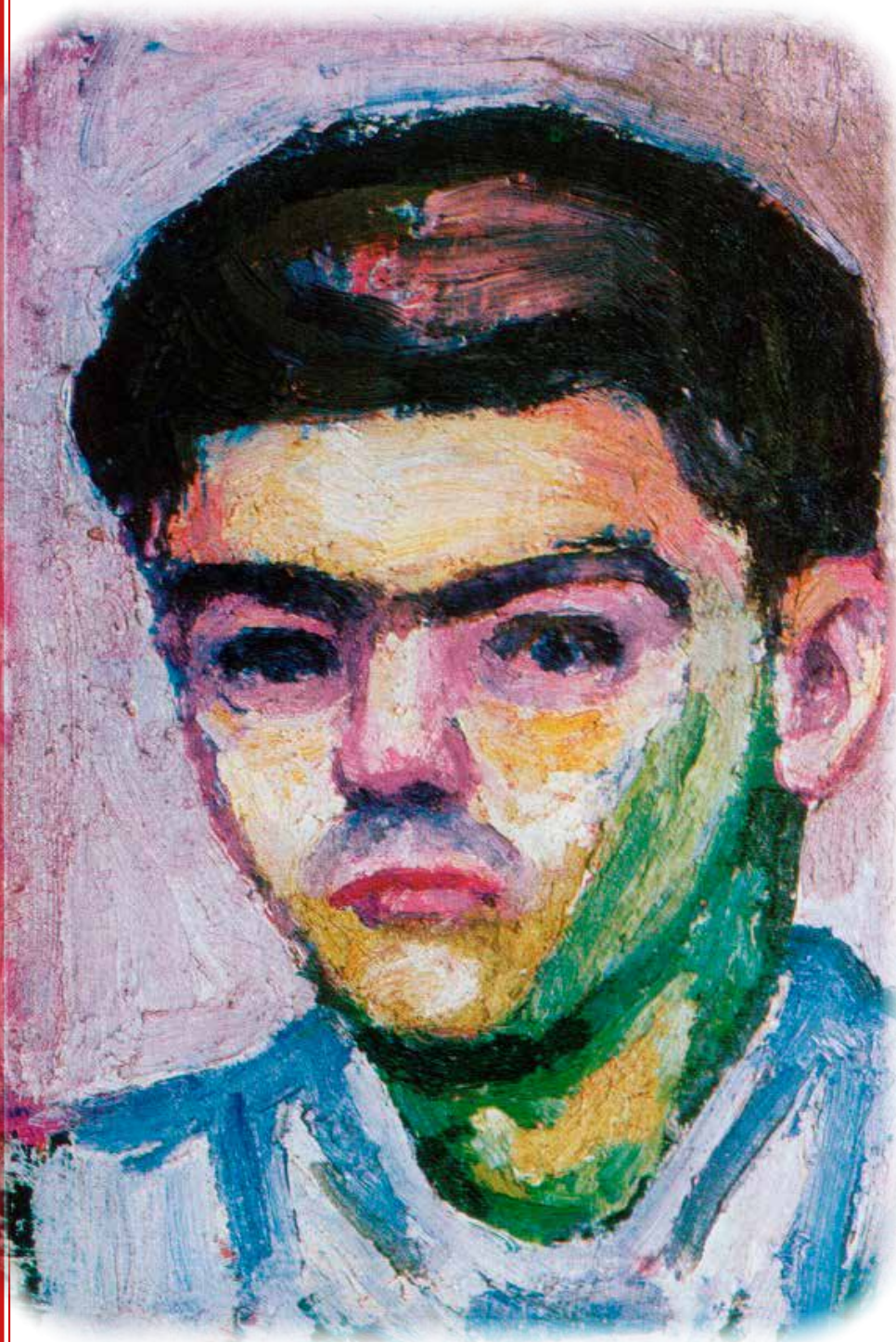

КУЛТУРА • УМЈЕТНОСТ • ДРУШТВО

Суџра

ОБРАЗОВНА ЗАЈЕДНИЦА
ВИСОКЕ ПЕДАГОГИЈЕ

Година 8 • Број 30 3. септембар 2023.

КУЛТУРА • УМЈЕТНОСТ • ДРУШТВО

Суџра

Година 8 • Број 30 • 3. септембар 2023.

Директор:
Миладин БЕРИЋ

Главни и одговорни уредник:
Ранко ПРЕРАДОВИЋ

Редакција:
Душко М. ПЕТРОВИЋ,
Др Ненад НОВАКОВИЋ,
Милан РАКУЉ,
Др Мирко ЉУБАНИЋ,
Војин ТРИВУНОВИЋ,
Др Душко Ж. ПОПОВИЋ,
Вито БОЈКОВАЦ,
Зоран М. КОС,
Момчило ГОЛИЈАНИН и
Давид КЕЦМАН ДАКО

Издавач:
Књижевна заједница
„Васо Пелагић“ Бања Лука
(„Крајишке новине“),
78000 Бања Лука,
Ж. Мишића 19/4.

Телефон: 065/663-159
Е-пошта:
rpr.deda@hotmail.com
Жиро-рачун:
562-099-00000-457-93

Штампа:
ГРАФИД д.о.о.
Бања Лука

За штампарiju:
Бранислав ИВАНКОВИЋ

Насловна страна:
Душан СИМИЋ (1930-1961):
„Аутопортрет“
Овај број финансијски подржали
Милан РАДУЛОВИЋ и
Драгутин ВАСИЋ

Крајишке
нобине

Достојни презентии

Стевка Козић Прерадовић је вишедеценијски познати и признати књижевник, спуетски и животни сапутник нашег Ранка; написала је много књига, али да је написала само ову (можда последњу) с насловом „Покрадени путник“, не би је нико никада могао помакнути са мјеста врхунских књижевника. То је, наине, њено виђење стварности живота као фантазије. Да изрази свој таленат запажањем као као најважнијом особином путописца, могао јој је помоћи само Достојевски. Нису јој непознати ни највећи свјетски писци. У многим градовима наше нам бивше Југе, али и диљем свијета, Стевка и Ранко су на међународним књижевним сусретима достојно представљали Републику Српску. На тим манифестацијама имали су прилику упознати врхунске свјетске писце и њихово стваралаштво. Такође су могли приметијити да књижевно стваралаштво Републике Српске не заостаје за остварењима богатих западних земаља. Тако је овај брачни и пјеснички пар достојно нас представљао свијету.

Божије чељаде

(Путописцу Стевки Козић Прерадовић)

Путописцу, Стевка, летилице
Ти што летиш по цијеломе свијету
и скупљаш знања, људског сазнања,
као пчела, што скупља мед, по цвијету.

Лети, лети, колико год можеш
Твој је Ранко иза Тебе стао
па те штити својом снагом духа
као што штити своје птиће мале
снажних крила, небески орао.

Сморише се Твоја њежна крила
па си нагло са Небеса, пала,
с тугом си се растала од Ранка
и заувјек нестала, заспала.

Но, остаћеш вјечно међу живим
Свјежа, ведра, насмијана, млада...
Твоје дјело потамњети неће,
Ти си једна књижевна громада!

Тако је то; сви ми умиремо,
а ко ће и кад – то се бар не знаде,
све је, Стевка, у божијим рукама,
Ти си једно Божије чељаде!

Мирко ЉУБАНИЋ

Прозаиди

Писац и мишеви

Учетрнаестој је добио прву награду за причу. У шеснаестој прву писаћу машину. Годинама је на њој писао. Презирао је све иновације. Кад је дотрајала купио је другу. У његовом свету није било места за компјутер.

У седамнаестој му је Матица српска објавила прву књигу.

Студирали смо заједно филозофију. Ми смо тек почињали да објављујемо прве записе, а он је имао књигу.

Писац је био најбољи човек којег сам упознао. И никад није допуштао да му дан прође, а да нешто не напише. Завршио је факултет и запошлио се у Новом Саду.

Предавао филозофију четрдесет година. И за то време увек писао. Критеријуми су му бивали све строжији. Објавио је још неколике књиге а онда престао да објављује.

Никад није припадао књижевној чаршији. Сав тај наопако изокренути свет тзв. књижевног живота му се гадио. Али, наставио је да пише приче о становницима малог војвођанског села насељеног из Бугојна и Купреса.

Престао је, згађен, да објављује. Не зато што није имао издавача.

Живио је у подстанарској собици на последњем спрату испод плоче у којој је било љети паклено вруће.

Али он је писао, без престанка писао, дотерујући

сваку реченицу, пасус до бесконачности. До стилске беспрекорности. Правио је ликове својих сусељана бачених у војвођанску равницу.

А објављивао није.

Живео је у Новом Саду и већ су сви почели да заборављају на њега.

Сањао је пензију и време које ће моћи да посвети само писању.

Дошло је и то.

Вратио се у запуштену швапску кућу коју су и пацови напустили јер годинама није било ни стоке ни хране. Кућа је била окренута сунцу и успела је да се одржи, да траје. Највећи непријатељи тих кућа су пацови и влага.

Село је напустила половина становништва.

После десет година рада завршио је роман.

Али су му остале незавршене приповетке.

Тешко је састављао крај са крајем. Прво је док је још био

у Новом Саду продао машине а онда земљу да би преживео, да би могао да се посвети писању.

Живео је у једној соби и кухињи.

И поваздан дотеривао приче кад је открио да има подстана. Преко собе је про-трчао миш. За друге људе то би био ситан проблем али за њега је постао нерешив. Јер он није хтео да га убије. Почело је надгорњавање лукављење између маленог миша и писца. На крају је успео да га ухвати и избаци ван.

Одахнуо је и наставио са писањем. Не задуго. Појавио се нови. Залуду сам га убеђивао да узме лепак, да купи отров. Он није хтео. То се косило са целим његовим животом где ни на нечију сенку његова нога крочила није.

Мишеви су се ослободили и почели да полако заузимају кућу. Храну и хлеб је држао у фрижидеру али су се мишеви свеједно множили.

Таман што би почео да пише мишић, мали сиви мишић би му протрчао преко стола.

Проблем је постао нерешив. Залуду је зачепљавао сваку рупу коју би пронашао.

Осушио се, убледео, писао све мање.

А онда је отворио орман у којем је чувао рукопис романа. Унутар је било мишје гнездо. Направљено од хартије романа. Читавог су га изгрзли.

Небојша ЈЕВРИЋ

РЕЧ КАО ОГЛЕДАЛО

Стојан Бербер: *Књиге и људи;: УГ „Раванградско пролеће; Сомбор, 2023.*

Током дугог и веома плодног стваралачког века, Стојан Бербер се, осим у поезији у прози, потврђивао и као антологичар, публициста, књижевни истопричар и историчар у области медицине и здравствене културе, а, уз све то и као књижевни критичар аналитичког, истраживачког духа, продоирнијег и ширег захвата. О томе сведочи и дело *Књиге и људи* – опсежниј избор од тридесет текстова насталих разним поводима током готово пола века. Најстарији („О светрсраном Радивоју Симоновићу“) је из 1976. а завршни прилог у књизи („О архимадриту манастира Крупе Герасиму Зелићу“) из 2020. године.

Књигу од три стотине страница отварају веома садржајни откривачки текстови блиски књижевним огледима, својевремено објављивани као предговори његовим антологијама „Српске јуначке песме“ и „Српске јуначке песме Крајине“, које Стојан Бербер доживљава као „огледало српске душе“, или су у функцији увода у цветник српске љубавне поезије „Српска љубавна поезија“ и зборника „Светлосна изворишта“) на чијим су страницама песме стваралаца који су рођењем или трајношћу живота везани за Сомбор, чиме је обухваћен период од краја 18. до краја 20. века. Следе прилози о књигама савременика (Милош Црњански, Добрица Ћосић, Мирослав Јосић

Вишњић, Спасоје Граховац, Радован Поповић, Миливој Ненин, Миро Вуксановић, Љубомир Зуковић, Миливој Павловић, Илија Петровић, Милош Ћпрђевић...), те људима и њиховој мисији у области медицине, чему др Стојан Бербер као лекар и универзитетски професор (доктор је медицинских наука) и сам припада. У овом делу нашао се избор текстова олекарима Константиу Пеичићу, Радивоју Симоновићу, Милану Јовановићу Батут, Ђорђу Лазићу, Владимиру Јокановићу), као и о значајним људима из света религије, науке, културе, уметности, народне књижевности, као што су Браћо Руварац (Иларион, Димитрије, Васа и Коста), о родољубивом Буњевци Алби Кунтићи., о откровењима сликара Зорана Стошића Врањског, ускочком Сердару Стојану Јанковићу...

Без обзира којим поводом и кад су настајали, прилози су остали неизмењени а укомповани као јединствена целина, уз све друго, посредно „одају“ и оно што може бити схваћено као својство Берберовог критичарског концепта: самосвојност погледа на књижевно дело о којем је реч, или чиме се овај аутор и како као критичар руководи(о) при погледу на значај личности, људи о којима неизоставно казује и понешто од оног што је другима мање знано. О било којем жанру да је реч (једнаку пажњу посвећује књигама

прозе и поезије, народној и уметничкој књижевности, историографији и медицини...), почешће се при осветљавању нечије књиге нађе и понешто од загонетног, тиме и изазовног у биографији њеног аутора. Тим загонетним била је очито и изазвана друкчија пажња овог писца, али и лекара Стојана Бербера при обелодањењу тајне или властитог става о нечем занимљивом у животу људи о којима је реч, често о узроку његове смрти, те стога и пише на начин како то доликује овом писцу али и човеку од знања медицине. Иначе, при ишчитавању ових, свеједно дали опсежних, студионијих и исцрпнијих, часописних или краћих, новинских записа о књигама и о људима јавља се мисао да су махом и настајали као искрени одраз и знања и поштовања за оно што нечија књига значи самом аутору текста. Реч је то, најпре, нескривеног поштоваоца нечијег великог труда и писањем потврђеног зналаца оног о чему се у одабраној књизи казује. Иако су поодавно написани и на разним местима већ негде током минулих педесет година објављени, такви су да и при поновном читању дејствују сугестивношћу откривачке свежине. Аналитички текстови Стојана Бербера, засновани на поузданим чињеницама из историје српског народа, са полазиштем су од оног што и сам налази у делима других, историчара и научника од непревазиђеног дела, од ауторитета у појединим научним дисциплинама. Уз исказано

поштовање према предходницима у областима у које и својим пером смело залази, Стојан Бербер успева да оствари и корак више у расветљавању неке у мноштву енигми везаних за књиге и њихове творце.

Уочљиво је акође да је постојан и дљивој разложности за самосвојно преиспитивање већ знаног. Увек су ту и озбиљни, добро проучени и зналачки предочени аргументи којима Бербер поткрепљује своје тврдње, често и експлицитне. У томе и јесте јдраж новине у приступу старој теми, као што је, примера ради, српска епика или пак савремено српско песништво и проза, сада „само“ са новим одстојањем, јер се из временске удаљеноости, дистанце, све, па и њуди и њихова дела, боље види. Истовремено, све то резултира померањем границе књижевно-критичарске спознаје; Берберове тврдње, посебно оне из области медицине, увек су подупрте битним чињеницама које, и кад су само нешто више од логичних претпоставки, произилазе из познатог садржаја, само им ваља озбиљније прићи и ваљано их проценити. У крајњем случају, уколико нечим и изазову сумњу, пожељно их је у новом светлу сагледати као логичну слутњу могућег, посебно у случају када нам је истина о појединим историјским догађајима или о знаме-

нитим људима временом, вековима испред нас, трајно измакла из јаснијег видокруга за бистрији поглед. Онај поглед или увид у недовљно до сад нам знано.

У случајевима кад је у запису смелије уграђено и предочено више од претпоставке (пример су текстови о истини у српској јуначкој песми, или у епским песмама из наших крајина), аутор у свом приступу сву пажњу усредсређује на оно што је по логици ствари, или само по њему, једино могуће. Ослон при таквом личном погледу налази у властитом уверењу да је и у народној, јуначкој песми садржана и скривена истина и да та истина није могла да буде само плод нечије бујне маште, плод имагинације, замности, фикције, пуне жеље народног песника, какви бејаху Тешан Подруговић, или Филип Вишњић, аутори из народа, физички и духовно блиски оном о чему својом песмом поручују и њоме људима времена будућег, роду свом али и целом свету остављају трагза незаборав.

Случајно или намерно, силом или милом, историчари, накнадни сведоци бурних догађања често затаје, али песма настала и опстала у народу, уколико је заснована не само на потреби и чежњи, остварена је и с надом да тако доиста буде и на јави. И сан и тежња њиме изазвана такође је део стварности. Оне у њој невидне, али и без тога видела доиста постојећег у мисли, у чежњи и трајном потребом за слободом без које, сетимо се Петра Кочића (о коме у овој књизи такође има речи), „све је ништа“.

Уз очито познавање области из које је одабрана тема за слово о књигама и о људима по нечим изузетним и „мимо других“, читањем нескривени утисак о Берберовој ерудицији као и о ванредном родољубљу којим је прожета његова књижевна и критичарска реч о незаборавницима из наше историје. Понеки од ових текстова су доиста такви да изазивају на полему, али поткрепљени аутору и те како битним чињеницама такви да их читањем доживљавамо и као поузданије путоказе при ходу оним делом вечног нам у простору и у времену којим се при ходу ка светлости сазнања такође може доћи до „друкчије истине“ ко зна кад, како и зашто склоњене са видела. Ваља нам имати на уму да при слову о другом, о људима и њиховим делима, траговима оставреним при земаљском нам ходу, истовремено казујемо понешто и о себи потајном, јер одувек би, јесте и биће тако: Реч је људско огледало.

Давид КЕЦМАН ДАКО

ПРОГНАНЕ ДУШЕ

Запис

Са вјером у Бога, у ријеч и људе,
Оловком се крстим и ријечима кадим.
Колико вриједим роду? Шта ће да буде
Када потомство просуди ово што радим.

А све што је људско ни мени страно није,
С народом горке жваћем залагаје.
Има ме и тамо гдје се дружи и пије
И тамо гдје се пред несрећу стаје.

Пишем, по своме, о томе што мене
И род мој потреса у тешком времену,
До самог срца бола сежу ми вене.

Нек ово слово и није запис у камену,
Нека је трошно све и санак на папиру,
Ако прочита неко, ја ћу почивати у миру.

Љетописац

Ја, сирак црни, у времену зломе,
Кад несрећа страшна зби се у народу,
Пишем црна слова у црноме добу,
Да спомен о томе остане у роду.

О црној невољи пишем црна слова,
О народу који хтједе народ бити,
Слободан на земљи својих прадједова.
Силни га навалили и тога лишити.

Чинили су звјерства, и земља се стиди,
Убијали, клали, злом се поносили,
Говорили: “Клекни, Србине, па иди!”
Оним који су се правдом заносили.

Свједочим књигом невеселих ријечи
И молим Свевишњег да пропаст спријечи.

Сана

Под Грмечом од Срба нико остао није,
Пуста Крајина је опет допанула рана,
Сански Мост је и сад гдје је био прије,
Али мост је са њим само ријека Сана.

Једина жива веза избјеглом српском роду.
Спој са завичајем као пупчана врпца.
Док жедним погледом испијам завичајну воду,
Испијам и завичајно сунце до дна жеднога срца.

Многи су пали, многи нестали у родном крају,
Штитећи себе и своје, бранећи жишку слободе;
Свима несталима и оним покопаним у завичају
Дужни парастос служим крај живе Сане воде.

Са сузама се борим, али бих да говорим,
Хотећи макар мало да се одужим роду;
Валима, у славу палима, само у мислима зборим,
Немушто опијело чиним уз хладну Сану воду.

Шкрипац

Вагра нас испрати када смо слеђени
У ноћу ледену кренули, без Хљеба,
Без зрнца свјетла, рањиви, слуђени,
А смрт нас вреба са земље и неба.

Попут дуката сваки нам је корак
Даље од страве која кичму лиже.
У тамној ноћи не слуги се конак,
Не знамо ни пута, а зло нас пристиже.

Гасне и нејака, дрхтуљава нада,
Пиште црне слугње и жежи се кожа
Док на избјеглице иње страха пада.

У домету метка, у страху од ножа,
У мени звијер почиње да режи:
Ни ријечи више, душице! Завежи!

Бјезанија

Сунце из очију избјегло без трага,
На тијесној цести ломи се колона,
Леди се срце, гори васиона
Протјерана чељад бјежи с кућног прага.

Падају гранате и падају дјеца,
Вриште црне мајке и фијучу меци,
Вид се распрсква и кољено клеча,
Помијешани бјеже старци и унуди.

Нема ко да пружи руку спаситељку,
Избјеглице стрепе попут плахог стада
Кад га вуци сколе на тијесном путељку.

Каквој правди сада народ да се нада
Кад се против њега завјерило све:
Напријед нема камо, назад нема гдје.

Мајка самохрана

Бјежећи, у страху, понијела само
Слику јединца, а све друго оста,
Остала сама, па сад не зна камо,
Као да јој много избора преоста.

Рат јој присвојио јединога сина,
Узе родна груди њен пород за себе,
Мртви син је сада сва јој отаџбина
Док у избјеглиштву самохрана зебе.

Ништа је слеђену згријати не може,
Осим слике када на срце је стави,
Кад се драга слика дотакне јој коже.

Барем за тренутак муку заборави,
Предахне, да сасвим разум не узгуби
Када слику сина побожно пољуби.

Душан ПРАЋА

ПОЕЗИЈА ТОПЛИНЕ И ДОБРОТЕ

(О збиркама пјесама

Стабло љубави и Кафане Душка Ж. Поповића)

Има пјесника, добрих пјесника, који далеко од главних књижевних токова, салона за промоције, часописних редакција, издавачких кућа, живе у свом свијету, у поезији и за поезију. Такав је Душко Ж. Поповић, чије двије најновије збирке пјесама, *Стабло љубави* („Trivunija line“, Бањалука, 2021) и *Кафане* („Вихор“, Дервента, 2019), увјераљиво указују на ствараоца чије дјело би морали боље да упознају и антологичари савременог српског пјесништва.

У свом родном селу, Доњим Вијачанима код Прњавора, овај скромни човјек, пјесник душом и срцем, заиста живи за Ријеч и у пјесничкој ријечи. Иако је у међувремену стекао диплому професора социологије и постао доктор филозофије, он и даље у мјесној основној школи предаје српски језик и не помишља на то да оде са очевог имање, са ораница и ливада које изискују и времје и снажне мишице. А и куда би у неки други свијет, када је пред њим широко поље поезије!

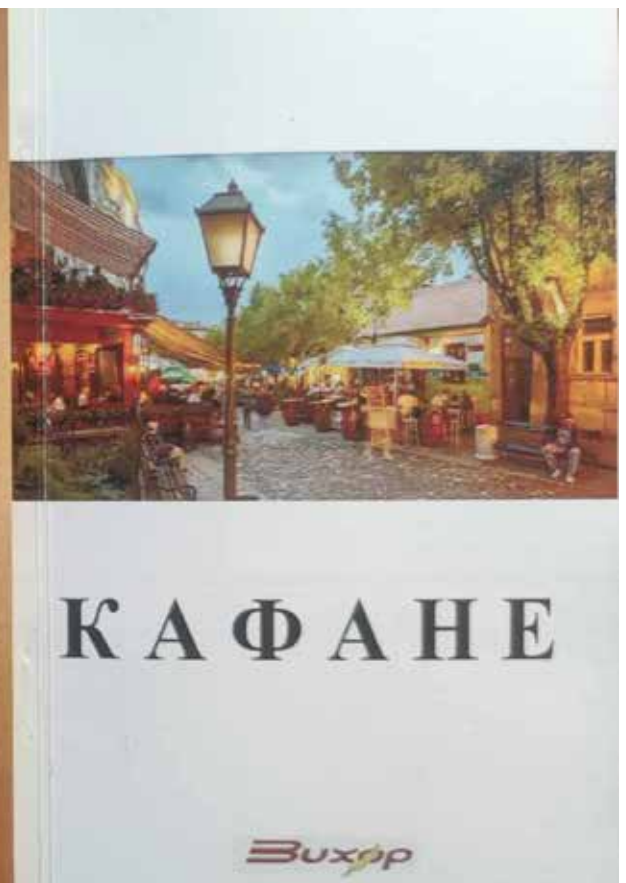
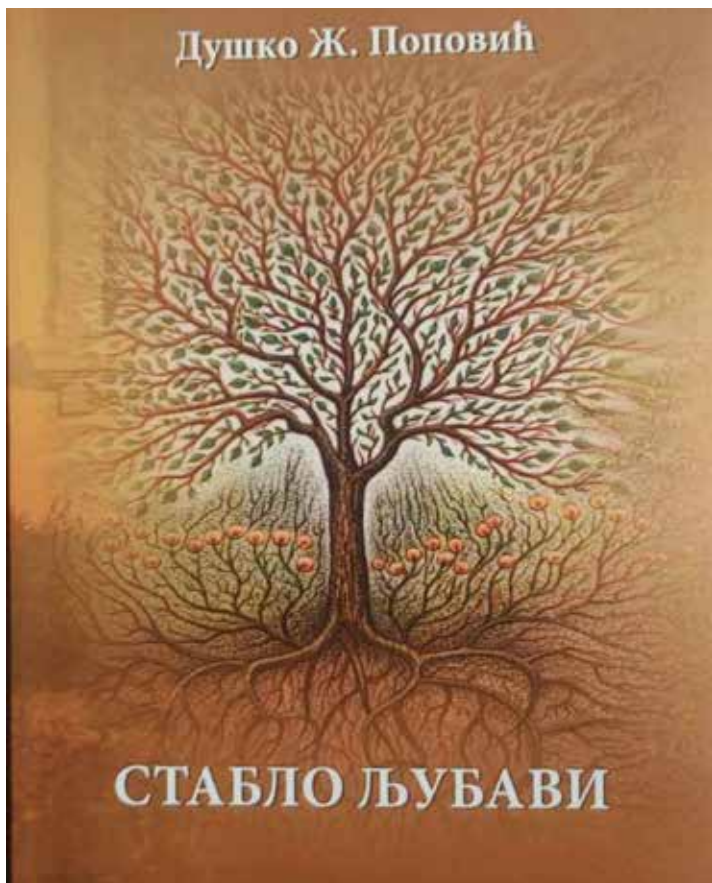
Збирка пјесама *Стабло љубави*, с посветом „Сени оца мога и мајци мојој, неутешној“, одише неком посебном топлином и непатвореном добротом. Док чита на једноставан начин исписане стихове у овој књизи, читаоцу се лако може учинити да су они исписани о њему и баш за њега, понеком чак и то да их је он, онај који чита, сâм написао.

У четири циклуса („Сећање“, „Стабло љубави“, „Коло песама Колунџији у помен“, „Песме за оца и за све моје мртве“) Д. Ж. Поповић сјетно и с љубављу пише о породици („Палим сећање,/ као што су моји старији укућани/ увече палили лампу,/ петролејку“), селу („Јесен, у једрим плодовима,/ жарка. Дозрева.“), дјетињству, завичају („Кроз ноћ,/ кроз горе,/ преко ливада завичаја, певам“), пријатељима, пјесницима посебно.

На почетку циклуса „Сећање“, у истоименој пјесми, у интимном разговору са својим срцем, пјесник се пита ко ли ће коме први окренути леђа, он срцу или срце њему, и то *Прено што постанемо/ само нечије случајно сећање, у некој кишној, прохладној ноћи./ у некој мрзлој, снежној ноћи.* Поповић живописним бојама слика завичај. Нека то илуструје само прва строфа пјесме „Псовка чобанчета“: *Стадо оваца,/ бели облак с неба,/ пао на ливаду.* Лијепо је вољети човјечанство, привијати на груди цијели свијет, али је, како каже, готово анђеоски, вољети првог сусједа и бусен завичајне земље. Док пише о завичају, пјесник бира ријечи, тражи их у богатој башти завичајног народног говора, па ако ни тамо не нађе ону која би на најбољи начин исказалка његова осјећања, дотјерује неку постојећу или клеше нову. Тако он с прољећним пупољком разговара док се њише на *грани брснатој*, дакле на оној гра-

ни на којој би, рецимо, овца из оног стада што личи бијелом облаку на ливади, са слашћу брстила ранопрољећну поластицу. Као о природи, Поповић исто тако с посебном њежношћу и сјетом пјева о некад бројној породици, пуним сеоским кућама, засијаним пољима, животу који је напросто бујао на сваком кораку, да би све то прешло у сјећања.

У најобимнијем циклусу, истог наслова као и цијелка збирка, „Стабло љубави“, с много добро контролисаних емоција и даље ниже чисте и кристално јасне стихове о завичају и породици, не оптерећујући их сувишним епитетима или претјераним изливима њежности. Тако поручује да међе не треба да буду раздори, на свакој треба посадити стабло које никад неће старити и које ће вјечито рађати, стабло љубави *Да у његовој дебелој хладовини/ уморни домаћини, тежаци,/ одахну...* Страхује пјесник да ноћу *распе поглед по завичају*, јер је село опустјело па *Тек по које светло трепери,/ жмирка кроз ноћ.* Селом одавно нико не пјева, чак нико и не кука. У том призивању одјека времена и буђењу успомена стихови оживљавају блиједне слике, а дотле (у пјесми „Док ме има“): *Јесен, у једрим плодовима,/ жарка. Дозријева.* И кога, на тој раскошној слици, осликаној сведеним бојама/ ријечима, пјесник види? Родитељицу и родитеља. На неколико корака од њих *кукурузи, белци/ увелико пожутели.* Све је тако једноставно саопштено, без гомилања ријечи,

крокијем такорећи, а све опет изазива богатство асоцијација.

У таквом амбијенту, из избразданих дланова, под пљуском зноја, из звекета тежачког алата, из бриге родитељске и горког уздаха, стасао је пјесник тамо гдје млада трава мирише на помужено млијеко и гдје *из саћа дана/ капље, цеди се вече*, који ће само себи рећи: *Само сам варница, / болестан свитац у ноћи.*

С много поштовања, нажалост све рјеђе међу пјесницима, као да води чувено козарачко коло, Душко Ж. Поповић, у циклусу „Коло песама Колунџији у помен“, пише о пјеснику *с Козаре, положаја поезије*, Драгану Колунџији. Да ништа друго није написао осим дистиха: *Песма у свет пуштена/ с матере преслице испредена*, он би одлично портретисао овог дјетиње радозналост пјесника коме су Поезија и Козара, уз рођену, биле још двије матере.

Пред поезијом каква је и Колунџијина, пјесник (у пјесми „Срчан и јак“) читаоцу и самом себи поручује:

*Не смем да дигнем руку
на дете,
на лептира,
на цвет,*

*на ништа што је лепо.
на ништа нежно.*

*Не смем да дигнем глас,
можда неко уморан спава
можда је неко уцвељен,
можда болестан.*

За мотивско-тематску целину „Песме за оца и за све моје мртве“, могло би се рећи да је циклус пјесама, али исто тако да је поема саздана од 22 кратка пјевања, па чак и да је мали еп, посвећен колико оцу, толико и свом роду, народу који се од искона бори за своје мјесто под сунцем. *Живе и увек ће да живе преци у потомцима./ Јер, крв човекова је жива, она пени,/ пропиње се и шикља, врела је/ и никад се не стиша-*

ва. У ова четири стиха сажета је суштина крика и поклика пјесниковог у славу трајања.

За овај циклус један од рецензена, пјесник Ранко Прерадовић, каже да кад би „правио антологију пјесама на ову тему, овај би спјев, без сумње, заузео високо мјесто из простог разлога што је написан начином великог умијећа и снажног осјећања“. Марија Штефанићки Антонић пише у рецензији да су пјесме у овој збирци пуне сензибилитета, „емоција, високе софистицираности, психолошког карактера“, „написане питко, сликовито и јасно“, док пјесник Милијан Деспотовић закључује: „Казујући своја осјећања он је додирнуо и осјећања нас читалаца а то је довољан знак да је пјесник успео у намери“.

С друге стране, збирка пјесама *Кафане*, посвећена нашој прослављеној драмској умјетници Јелени Жигон, права је мала ризница живих, окрепљујућих, с умијећем ос-

ликаних пјесничких слика које, и истргнуте из пјесме, дјелују цјеловито, аутохтоно, баш онако како сваки цвијет појединачно на расцвјетаној ливади има своју самобитност. Нека то потврди први дистих из пјесме „Коме и куда“: *Догоревати кратки, магловит дан,/ цеди се први сутон.* Или: *Млађак,/ срп сељанке,/ Вијачанке,/ звезде жање* („Вијачанка у жетви“). Није све блиставо, полетно, опрољећено, јер, у пјесми „Ничег више“, *Дани сиви, подерани/ као блатњави дроњци се вуку.*

Ова Поповићева пјесничка књига могла би се из разних углова сагледавати, али то треба оставити цјеловитој анализи његовог укупног поетског стваралаштва. Међутим, његов разговор са сопственим дјелом, с пјесмом коју пише, заслужује посебну пажњу. У пјесми „Једини одговорни“ он, сигурно ненамјерно а можда и подсвјесно, набраја појаве и теме којима пјесник може и треба да се бави: осјећај тегобе, стрепње, страха, бриге, угрожености, немира, немоћи, али – како каже – и одушевљења, радости, снаге, жеђи за животом, тријумфа над злом... Уосталом: *Реч по реч,/ стих по стих,/ ноћ ме ко кудељу/ испреда,* читамо у пјесми „Име“, док

из аутопоетичке пјесме „Прочетам и певам“ сазнајемо: *Из сваке тешке речи/ лаган и прозрчан* (излази – оп. Р. П.)... *Из сваке мучне, црне песме/ оплемењен процетам.* Можда се потпуније објашњење може наћи у пјесми „Целе ноћи“: *Целе ноћи се мучим,/ капам, цедим на папир.// У свега неколико муцавих,/ чудних речи,/ несређених стихова/ стао је сав мој живот,// и једна страшна реч/ у коју улазим.*

Не пише Душко Ж. Поповић, како би се по наслову збирке могло помислити, о кафанама. Нема у овим пјесмама дуванског дима, алкохолних испарења, пијанчења и боемије, нема ни оног врањанског дерга какав се сусреће у опоетизованој прози Б. Станковића. Прије би се могло рећи да пјесник цијели свијет посматра као једну кафану у којој се разгара (и изгара) свеколики живот у коме се наслућују љубавни трептаји и јасно разазнаје и лирско расположење, као у пјесми „На Стражилову“. Човјек и жена, пред спомеником великог пјесника, макар на фотографији, заувјек остају заједно, насмијани, међу цвијећем, међу биљем, у мирису младости, као да ће ... *ово вече вечно да траје.* Или, у кишној

јесењој ноћи, само усамљени пјесник и мува. Пјесник не дише, да је не уплаши, да не одлети, јер – тешка је самоћа. Зато: *Мало пажње, два – три стиха,/ посветих јој пријатељски/ ову песму.*

Има у збирци *Кафана* једна пјесма која, попут каквог епског романа, осликава човјеков живот и, истовремено, на посредан начин, „тумачи“ цјелокупну Поповићеву поетику, па је ваља у цјелини навести:

СТАБЛО

На међи, ничије,
стабло.

Смо. Око њега
неколико склупчаних оструга
и бујад.

Само. Дозива птице,
чека громове, муње.

Седим под њим,
на камену међашу,
као на међи између
живота и смрти.

Гледам га,
милујем тело његово.

У њему слутим
самога себе
и тебе, друже!

Треба читати поезију Душка Ж. Поповића.

Ранко ПАВЛОВИЋ

Шетња, Сајмом

Једне давне године, на Сајму књига,
сретнем Новицу Тадића.
Усукан, зловољан, сам у вреви.
Игла у пласту.
Стеже у шапи платнени зембил.
Мотри ме, мери, прозире
кроз она сура стакла.
Ајде са мном
ако немаш шта паметније,
рече, па се заперка.
Погледај, вели, ова чуда –
кутије, кожу, фирме, слогане,
претилих кумова златотиске.
Шетамо, врљамо, кроз дечје
буљуке,

кроз хучна јата, зуј и лепет.
Застадосмо, у Хали 4.
На штанду „Прохор Пчињски“,
дуго тражи неку књигу.
Пребира, одлаже, листа,
па узме једну, даде ми је:
Молитвеник и псалтир Јефрема Сирина.
Било би добро да је купиш,
рече збуњен, зајапурен...
Ако немаш, само кажи...

И сад ми је у рукама.
У њој Христов светац плаче,
у молитви сузној сија.
Прислужује српски песник, тужног
лика.
У тој књизи, у све дане,

недостојан, молићу се
с њима и ја.

Коктел

Јеси ли оно ти
Међу важним људима
Што наздрављају
Уз кавијар и суши
Онај што невидљив
Около зуји
И тражи друга за сликање
Онај у туђем капуту
Што прича у празно
Јеси ли оно ти
Или је нека утвара
Налик теби

Душко БАБИЋ

НЕИЗЛИЈЕЧЕНЕ ЗАБЛУДЕ

(Осврт на књигу Вање Булића „ОКО ОТОКА“)

Голи оток, дугогодишња *tabu-тема*, која је осликавала поратне мрачне године наше историје, постао је тема интересовања бројних писаца. Истина, њихова јављања су била обазрива и стидљива, јер се никад није знало какве ће посљедице бити, да ли ће рано пробуђени пијетао завршити у котлу. Но, зов савјести да се дође до истине био је јачи од страха од непријатних посљедица. Била је то и нека морална обавеза или преживјелих логораша, или њихове родбине. И у једном и у другом случају аутори оваквих дјела су имали валидне свједоке, прототипове на чију ријеч су се могли ослонити.

Вања Булић је за свој роман „ОКО ОТОКА“ имао најкомпетентнијег свједока оца Душана који је робијао на Голем отоку и био свједок и жртва свих бездушних иживљавања над немоћним и недужним људима. А све се то крило. Зато ауторова парадоксална напомена у поднаслову књиге: „Све лажи у овој књизи су истините.“

Булић је обрадио један од најмрачнијих периода у поратној Југославији када су се на Голем отоку, том симболу страдаања, нашли првоборци и најугледније личности, превасходно српског народа. Петрова јама, топли зец, бојкот... само су неке од казни којима су били изожени ови страдалници. Потребно је било присилити ове затворенике да ревидирају своје ставове, да се

врате својим кућама испраног мозга послје неколико година боравка у том паклу. Вршени су страховити притисци и на њихове породице. Те безумности су ишле дотле да су тражили од супруга да се одрекну тих „издајника“ и да се разводе од њих. У многим ситуацијама дошло је до пропасти породице, јер су у одсуству оца синови често полазили странпутицом, постајали политички и социјални проблеми.

Аутор је у првом дијелу романа посматрао Душана Булатовића, чији лик је градио на прототипу свога оца Душана Булића, Голооточанина, мајора ЈНА, носиоца бројних ратних одликовања. Ту је и Раденко Мркић Мрки, чије је конспиративно име било Бели, доцнијег генерала, контраобавјештајца, који се прихватио нечасне, али и истовремено изузетно поштене улоге да прати Душана. Били су добри другови и то је Раденко доказивао у свим ситуацијама. Прихватио се да прати Душана из племените побуде, како не би ту улогу додијеили неком другом који би био злонамјеран и који би истински цинкарио Душана. За сво вријеме Душановог робијања на Голем отоку, Раденко је својски и пријатељски помагао његовој породици. Посебну пажњу је посвећивао Душановом сину Костји који је постао веома проблематичан и који је доста времена провео у затвору као деликвент

Раденко је располоћена личност. То је човјек „голубијег

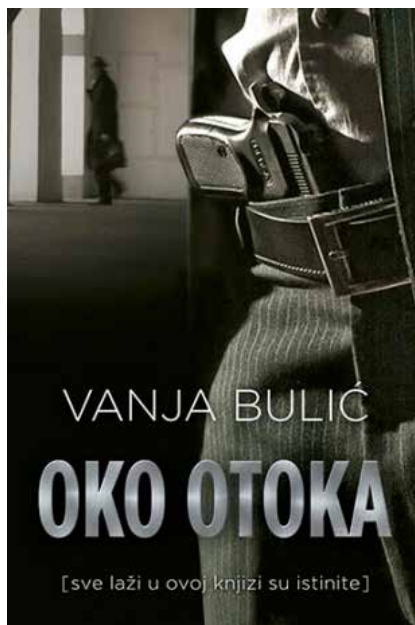
срца“, који се нашао између тражења контраобавјештајне службе, која би, по својој природи, требало да буде вјерна задатку, оштра, без емпатије, без сентименталности, која је искључена у тој служби, и патријархалне вјерности пријатељу, на другој страни. Не смије се офирати ни на једној ни на другој страни. У том процијепу у коме се нашао, он је ипак приврженији пријатељу. Он служби даје „мрвице“ својих обавеза, тек толико да се не би осјетило да је привржен пријатељу. Док му се пријатељ налази на Голем отоку, он несебично помаже његову породицу. Користи свој углед у друштву и запошљава Душанову супругу и тиме им обезбјеђује какав-такав хљеб. Његове бриге не престају ни послје Душановог изласка из затвора. У ствари, и ту је помогао да се смање године његовог робијања., као што ће све урадити да Костју избавља из затвора. У тренуцима кад је Душан по доласку с Гочог отока, прокужен, одбачен, изолован, Раденко га не напушта. Дружи се са њиме више него са својим синовима, који су се идеолошки разилазили с њим. И све то ради без очекивања захвалности, по оној библијској- „нека не зна љевица твоја шта ради десница твоја“.

Па и поред свега тога стиче се утисак да се он осјећа дужником, да је „грешник“. Цинкарио је пријатеља. Да ли га је то одвело у смрт. Наиме, прије него што ће ставити цијев пиштоља у своја уста, оставио је цедуљицу- „Опрости, Ду-

шане!“. Али, и поред свих тих перипетија, и поред чињенице да је то “цинкарење” пријатеља изнуђено и да је по брзоплетом закључивању било нечасно, мост пријатељства између ових часних људи никад није био порушен.

Интересантно је да је Душан, а то није случај само са њиме, остао привржен идеји комунизма и Брозу и после робијања, истичући своју кривицу, јер „грешке су биле могуће“. Његово понашање нас подсјећа на овцу која трчи за вуком који ју је наклао. Аутор га приказује као истинског комунисту чију идеологију није могао или није хтио да напусти. То га је често доводило до непријаних разговора и са сином Костјом, али и са истинским пријатељом генералом Раденком.

У другом дијелу романа аутор се фокусирао на Душановог сина Костју..веома интелигентог младића и надареног музичара, али који је у одсуству очевом пошао старнпутицом. Он је најбољи доказ шта се може десити са дјецом кад су лишена родитељске контроле. Костја пати због неправде која је причињена његовом оцу. Он осјећа да је жигосан, да га избјегавају другови, да њихову кућу заобилазе бивши пријатељи. Ријетки су, попут Раденка и Вуке, Савове супруге, чији је муж такође Голооточанин, који посјећују Душанову жену и двоје мале дјеце. А то Костју боли. Пробудила се у њему потреба да се свети, да скине са оца блато које су на њ набацивали дојучерашњи другови официри. Та младићка узавреле крв не да му мира. Туче се са младићима на улици, посуђује туђа кола. Такво понашање га је одвело прво на

Бањицу, а потом у пожаревачки затвор. Осуђен је на двије године робије. Ни у затвору не мирује. Често је „становник“ самице. Провјерени породични пријатељ Раденко Мркић смањује му казну; излази из затвора прије времена. А тада прави неопростиву грешку. Она је, у ствари, принудна, изнуђена. Упада у мрежу Удбе и постаје њихов сарадни. Они га неогарничено користе. Задају му прљаве задатке које он веома зналачки обавља. Путује у Њемачку, гдје одрађује неке „послове“ које му Удба налаже. За све то његови родитељи не знају. Зна Раденко, који је његов стални „анђео чувар“. Упада у разне клопке. Једном приликом су га зболи ножем, после неких његових новинарских написа. Ту у болници се упознаје са болничарком Мартом са којом ће добити сина Душана. Костја важи за одличног новинара и младића са бројним позитивним особинама. Но, чини се, он то злоупотјебљава. Често је у затвору. Када су избили немири у БиХ, Костја се јавља да добровољно иде у рат. Особођен је затвора и он одлази у Босну. И тамо, на ратишту, као сјенка прати га Раденко који је такође, иако је

седамдесетдвогодишњак, пошао у рат. Ни он, ни Костјин отац Душан не могу да се помире са чињеницом –распадом бивше Југе. Боле их сецесије Словенијее и Хрватске.

Костјино понашање преема породичном пријатељу Раденку је доста некоректно. Сумњичи га за очево робијање. Одбија чак и панцир-кошуљу коју му је Рааденко кришом донио на ратиште, што ће га коштати живота. Младићки је тврдогла, али у суштини поштен. Своје моралне вриједности Костја је показао када је одбио да смакне српског патриоту и једног од уредника српских новина Косту Чаушевића. То ће га коштати посла и даљњег шиканирања Удбе.

И Душану и Раденку умиру супруге. И један и други имају проблема са синовима који не прихватају њихове моралне ставове. Класичан сукоб генерација. Трагичне личности. То ће Раденка, генерала у пензији, одвести до самоубиства. И Душан завршава живот сам, без икога.

Булићев роман је роман распада породице, недужних страдања људи, заслужних ратника. Роман некоректног односа политичке и војве врхушке према истинским родољубима. Ово је роман у коме је аутор дубоко ушао у психологију личности и друштва уопште, романа који настоји да истина исплива на површину, дјело које је употпунило велики списак сличне тематике. Историјске „истине“ су, нажалост, често биле у сукобу са правом истином. А Булић је на стани ове друге, праве истине. Отуд и наша захвалност свима који су истрајавали на скидању лажне позлате са животне суруности.

Мр Момчило ГОЛИЈАНИН

ЗМИЈАЊСКИ ПИСЦИ КОЧИЋЕВИ СЉЕДБЕНИЦИ

Бити Змијањац? Бити писац? Бити сљедбеник Кочићев? Одговорити на ова питања значило би излагати човјека, одредити га по свим димензијама и одредити његово мјесто у односу на друге на које се ова питања односе. У овом послу који је одувijek био тајанствен, неодредив, необичан, занесењачки, божански... мора се уздрмати сваки дамар, сваки трептај душе, морају се призвати сјећања и слутње. Наравно, подразумијева се познавање технике писања. Оловка је, у најмању руку, чудна алатка; често се отима, оставља слаб траг; не вриједи је заштравати, доводи нас до разних искушења и недоумице. У заблуди су они који сежу за оловком као судбинским опредјељењем. Писац је ризично биће, често несхваћен и отуђен, па чак и трагичан.

Иницијатива и завјет Видосава Ђурђевића да уради „зборник – панораму“ змијањских писаца је својеврсна храброст вриједна дивљења. Саборац у том послу му је Грозда Регодић, морам признати да је њено учешће у томе пресудило да прихватим иницијативу да им се придружим и да покушам пронаћи адекватан

коментар који би будућим корисницима (читаоцима и трагачима) омогућио да се према том садржају лакше одреде.

Други, можда важнији, разлог што сам овдје је чињеница да ме се успех ове Књиге јако тиче. Тиче се не само мене, тиче се чини ми се оних који ће ту књигу читати, неки који тек долазе... У овом времену мећаве и магле; беспућа и странпутица; батргања и басања; губљења упоришта и јефтиног трошења духовних ресурса и стваралачких напора, без искрене посвећености и враћања змијањским, кочићевским вриједностима, моралним вриједностима које извиру из обичајног и животног искуства наших старих, неће се пронаћи излаз.

Лично сам у свим фазама свог искуства, рекао бих својим животима, имао, свјесно или несвјесно, упориште у Кочићевој мисли и поруци. Прва сазнања ме везују за неколико књига које су биле, скоро, у свакодневној употреби у кући мог дјетињства, у Раткову – у Бањици – у Мачкићима.

Моја мајка Невенка рођена је 1916. године, кћи је Јанка – Јанкеле Делића, змијањског газ-

де, оног који се појављује као лик у Кочићевим приповијеткама *Туба* и *Ракијо мајко*, он се први изјашњавао о дару манастиру Гомионици...

Овај дио о мом поријеклу није из ове приче, то спада у друго штиво. Ово је само оријентација и увод у одређење мог односа према књижевној литератури. Прије него што сам пошао у први разред већ сам знао шта је књига. Често су се код нас читале гласно јуначке пјесме, приповијетке, басне, лирске пјесме, препричавали романи...

Кочић се код нас помињао као неко наш, као наш предак, као ауторитет, као симбол, као одређење идентитета. Како онда, тако и данас, у школовању, војниковању, ратовању, расправљању... Директно или индиректно с Кочићем и уз њега нисам залутао. То је нешто што ми се и сад јавља, док ово пишем, питам се да ли да посегнем за неким звучним цитатом великих ауторитета или да трагам за Кочићевим утицајем код ових 90 и још писаца.

Најубједљивији и највећи сљедбеник Кочићев, неко ко је на првом мјесту послје Кочића је Милан Будимир, академик,

Мишљења: О књизи „Змијањски писци Кочићеве сљедбеници“ (Приређивачи: Видосав Вицо Ђурђевић и Грозда Регодић)

Непроцјењив значај

Ова књига много вриједи, сабрала је многа знања

О животу српског рода заборављеног Змијања!

Са Мањаче, са љутог Змијања, стиже народ Кочићева соја; то су наши завичајни писци, Кочићева

дјеца, сљедбеници. Сви доносе сличне рукописе, ћириличног писма нестајања, нови свијет нас давно оставио и не призна ћирилично знања. А, шта би било да не бијаше Тесле, људска би знања бескорисна била, у пракси се не би користила!

Дођоше нам завичајни писци са књигама разноликог знања ал у срцу сваке књиге носталгија усвојеног Змијања. Сва имања људског рода, производ су људског знања, али не треба заборавити допринос великих људи поријеклом из малих земаља!

Мирко ЉУБАНИЋ

филолог, балканолог... универзални дух, чији сљедбеници и познаваоци га пореде са Николом Теслом. Будимир је рођен у Мркоњић Граду 1891. године, школовао се у Сарајеву, Бечу, докторирао 1920. године. Он је, у сваком случају, највећи научник који је рођен на змијањском простору. За нас је посебно интересант по својој (ја бих рекао студији) *Кочићев месијанизам*, насталој 1938. године. Ја сам, по својој обавези и интересовању, прочитао све значајније текстове о Кочићу и нисам нашао ни код кога ту аргументацију и утемељеност. Познавалац европске културе и књижевности, он пореди Кочића са највећим умовима и духовницима. Будимир нас упозорава на то да је Кочић спасилац, да не смијемо бити заслијепљени лажним сјајем европских центара моћи, он је „инстинктивно осјетио гдје се налази непријатељ“. Тај текст, дакле, настао прије 85 година, актуелнији је од свих наших празнања, мудровања и манипулација.

Писање је месијанизам, књижевност у кризним временима, моралним посртањима, геополитичким и економским суновратима постаје уточиште, утјеха и путоказ. Баш на Кочићевом путу, Кочићеве сљедбеници нису месије, али су мисионари (апостоли). Ја сам у том послу, према оном што је већ речено, своју улогу изабрао и играо, у областима и пословима у којима сам учествовао учио сам друге и учио од њих, учио од великих, од највећих, али сада док ово пишем и размишљам о ових 94 писца из књиге више сам свједок саучесник него судија – оцјењивач и то је добро, то је у овом случају задатак, то је мисија.

У књизи су редослиједом рођења и живљења поредани писци, тај принцип је, мож-

да, и најсигурнији јер вријеме, историјске прилике, су најчешће одређивали тематске, мисоне и стилске реакције писаца. Скоро у свим случајевима у одабраним текстовима јасно се види оданост аутора Кочићевом месијанству: истина, слобода, отаџбина, правда, љепота, поштење доминантне су емоције и оквири у којима се крећу интересовања писаца из књига. Пошто ми није намјера да се појединачно изјашњавам, није на одмет поменути да познајем преко половину наведених и било би преамбициозно да се упуштам у коментаре оних који су ауторитети и који су досегли до Кочићеве награде и Кочићевог пера. У нашим условима, у овом контексту, они су већ класици, узор и извори нове стваралачке енергије. Поред поменутих, афирмисаних, неспорних ауторитета, постоји група културолога, јавних радника, аутора са највишим научним академским звањима, професора универзитета, признатих и познатих аналитичара друштвених прилика, чији допринос општем развоју и примјене Кочићеве мисли је незаобилазан. Захваљујући тој генерацији и утицају који имају на културна догађања, актуелизоване су многе активности које

чине подлогу и инспирацију за стваралаштво на нашим просторима.

Посебну групацију стваралаца чине ствараоци из дијаспоре. Према биографијама из књиге већи број их је на простору Европе, има пар случајева на сјеверноамеричком континенту. Узроци и поводи одлазка становништва са Змијања у „бијели“ свијет су посебна и болна искуства, нама је овдје важно као узрок присуства људи склоних писању ван завичаја (под завичајем подразумијева шири простор Змијања). Природни одласци на школовање у Србију – Војводину у вријеме када то није била дијаспора (за мене није ни сад) су најчешће оснаживали и развијали мисионарски порив и то је органска цјелина по мисли, по емоцији, по стилу и порукама. Одласци на „привремени“ рад у европске земље до ратних дешавања 90-их година прошлог вијека нису се запажено одразили на књижевно стваралаштво, али јесу на школовање потомака и млађих чланова домаћинства.

Одласци пред, у току и послје, ратних дешавања створили су посебне, збуњене и изгубљене групе људи. У трагању за новим идентитетом, за упориштем и оријентацијом, вратили су се старим вриједностима, вратили су се Кочићу, сигурном и стабилном упоришту, вратили су се традиционалним вриједностима, вјери, обичајима и књижевности.

Мимо ових аутора, који су обухваћени овом нашом Књигом, многи моји ученици, пријатељи, рођаци често ми шаљу фотографије, текстове и видео снимке окупљања, дружења, књижевних сусрета и других културолошких манифестација.

Рат је, наравно, незаобилазна тема књижевне литературе. Бесмисленост,

неприродност, страдања и разарања материјалног и духовног, дехуманизација, патња и бол за изгубљеним миром, најближим и најдражим, гротескне слике на сваком кораку.

Збијене и нтензивне емоције изазване драматичним, стресним догађајима, нису произвеле, запажене драмске текстове, по форми, али код сваког аутора из новијег времена присутан је драмски набој и својеврсна катарза.

Пошто сам се определио да не коментаришем појединачне ауторе и дјела, истрајавам у томе,

у име основне идеје да се слиједи месијанизам Кочићев и наш мисионарски допринос. О неким ауторима сам, у разним приликама, најчешће као рецензент, писао и то се појављује као податак у њиховим биографијама.

Према једном броју аутора, мени блиских пријатеља, саговорника и сапатника имам обавезу. Неки од њих су ми близак род и све то ми чини компликованим директно изјашњавање. Ја сам се определио за уопштено коментарисање, на опште, зајеничке и кочићевске и змијањске тачке из посматрачке

позиције. Кочић би рекао: „Сви смо ми својта и родбина“. Сви смо ми, заправо, Кочићеви ликови, изашли из Кочићевих дјела, из магле, из мећаве, из каце..., као из Гогољевог *Шињела*. Јако желим и надам се да ће књига имати своје читаоце, своје присталице и свој утицај и да ће постићи циљ и осмислити и развити основну идеју приређивача и аутора. Сљедећа, многобројна, допуњена издања ће говорити о томе да ли смо, и колико смо успјели!

Остоја ДУЛИЋ, професор

Видосав Вицо Ђурђевић: Одужење обећања

Главна личност ове приче око књиге „Змијањски писци Кочићви сљедбеници“ је, свакако колега писац и новинар, културни прегалац и змијањски зналац, Видосав Вицо Ђурђевић, човјек који је до сада објавио више књига и показао шта зна и може у овој области. Свој поступак око ове књиге објашњава у њеном предговору овако: „Завичајне другованке су својеврсна обиљежја живљења и стварања. Тако сам схватао наше потребе да се у змијањским крајевима и крајолицима налазимо и о томе разговарамо ми, змијањски писци и новинари, а из мога и сусједних села има нас, вјеровали или не, само за мог живота не мали број. Наравно да се међу нама посебно издвојио Ђуро Дамјановић, Голешанин мањачких побуда и змијањских осјећања, јер истовремено је био груб с једне, а нарочито њежан са друге стране. Тај и такав грубоњежни Ђуро је још из младости извукао поуку: тренирао је, гле чуда, дизање тегова и тако је упознао драгог му пјесника Јована Јоцу

Бојовића, као тренера у овој суровој атлетској варијанти, док је упоредо с тим – писао своје пјесме и спремао се да сијевне бритком ријечју у причама, а напосе у језичким есејима. Када је већ као посве афирмисан и можда у поретку по значењу трећи крајишки великан, одмах послје свог Петра Кочића и грмечког Бранка Ђопића, а у предзорју прошлих ратних сукоба, јер тај рат, очито је, није још завршен, поново стигао у родне Голеше и завичајну Бању Луку, па су наша сретања била учесталија. Живио је прије тога у

Сарајеву, гдје је објавио и прву књигу пјесама, затим дуге године у Београду, гдје се оженио и стекао сина. Посебно смо лијепо разговарали под окриљем неког кафанског амбијента на такозваном „Бијелом путу“ на закорак у Голеше, код мог рођака Млађе Ђутковића, гдје је топао кутак власника, подоста чудног човјека (од њега сам посудио бројне књиге аутора који су уврштени у овај панорамски избор), импоновао нашој разбарушености више од београдских, баљалучких и иних много удобнијих кафана.

Али, ово је наша, завичајна, па гдје би нам негдје другдје могло бити топлије од овог необичног кутка? Једне прилике, послје ратних сукоба, у миру, хтио ми је нешто нагласити:

„Знаш, мој Вице, ти ме добро знаш, много читаш, а вриједан си и

писати умијеш. Па те молим да то нешто запишеш и када умрем да то

изговориш, на мом одласку са брда завичаја, међу звијезде над њима...“

Бранио сам се ријечима да то неће мене запасти од толиких других, за то предодређених, али да ћу сигурно понешто од те моје спознаје записати и занавијек сачувати, што сам и урадио у неким мојим писанијама. А он је на све то још додао: „Молим те, ако смогнеш снаге, окупи све змијањске писце у једну књигу, свој избор или какву панораму...Јер, велики Андрић је давно рекао, а многи су га потврдили: што није записано као да се ни догодило није... А толики наши људи пишу и штета је да све то остане без везе расуто“.

Р.Пр.

Запис са „Кочићевог збора“

Пакао под главним шатором

Или, како сам у овој животној доби дошао у стричиће да нешто кажем и како сам морао да заћутим

Возило ме је новопечени писац, али времешни човјек, Милош Јовић у Стричиће, уочи централног дијела Кочићевог збора, у ону по врућини паклену суботу. Позвали су ме да говорим о књизи Видосава Вице Ђурђевића и Грозде Регодић „Змијањски писци Кочићеви сљедбеници“. Моје осадесете године старости „говорице“ су ми да будем опрезан, а болест ме подобро покушала спријечити да дошем на просторе на којима сам, гле чуда, далеке 1965. Године походио и први Кочићев збор. Дакле, имао сам шта говорити уз приказивање наречене књиге и зато сам учинио огроман напор стићи у ову кочићевску питомину. Дочекали су нас љубазни полицајци, омогућили нам да паркирамо аутомобил на „пригодно мјесто“, чак су дозволили да ме Милош одвезе до централне бине. Мислио сам да ћу у неки простор, када оно не лези ђавле: довео ме је пре велики шатор, кажу, главни, службени...

Запахнут огрмном топлином, под шатором сам скоро пао у несвијест. Извели су ме до једног од три шаторска отвора, да дахне, зрак, макар и онако угријан како је то било на близу 40 Ц степени. Можете онда замислити која је температура била под шатором, тамо гдје бих требало да говорим и гдје су казивали своје стихове драги змијањски пјесници и гдје се, сав у зноју, обраћао присутнима мој друг Остоја Дулић, професор, сјајни

књижевни тумач и један од рецензена књиге „Змијањски писци Кочићеви сљедбеници“. Пакао од врућине, непажња неких људи који би требало да су разумнији, те непостојање у техничком смислу могућности да се обратим са мјеста гдје сам сједио и „пио“ оно мало вјетрића који је пирио или ти пухао, нисам дочекао трен када сам требало да нешто кажем (а имао сам шта јер, првенствено, цијеном наречену књигу, а потом – ко зна који је ово по реду Збор којем присуствујем од 58 досадашњих), понољубазношћу милиционера, Милош је дошао аутомобилом по мене, одакле сам, ето, извукао живу главу овог зборачког дана.

Жао ми је што је све то испало тако, али, уздам се, Кочић ће ми опростити, моје колеге змијањски писци такође, а и не баш бројна публика у шатору, такође. Али, није добро на таквој врућини разапети шатор, прозвати га главним и у њему, гле лудости, поставити централну бину. То је она која је, за ранијег вакта, била у оквиру зграде оvdје постојеће Основне школе, без обзира на то је ли централна или подручна. О том – потом. И на тој централној бини требало је да кажем неку ријеч, али очито је да то организаторима није било битно и због тога је за све то приправљен до жарача „усијани“ шатор. Уљудно сам се извинио мојим „организаторима“, на првом мјесту МИладину Берићу који је водио програм,

затим Вици Ђурђевићу коаутору избора наречене књиге и, наравно, Остоји Дулићу, са ким ми је сусрет увијек драг и нешто што ме испуни радошћу.

Они су прихватили моје оправдање, схватајући моју ситуацију, а и многи други, али да ли је све то било у реду и да ли су и још неки други, због усијаног шатора, морали одустати од говоранице, не могу гонетати. Нека им је на час, то Кочићу није у славу!

И још о једној прећутаности: пригодном 58. Кочићевог збора из штампе је изашао часопис „Наш Светионик“, нека врста гласила Удружења грађана „Светионик“, а који је, углавном, посвећене Кочићу и Змијању, па то и у насловници наглашава: „Наш Светионик на Змијању“. Ту су озрачја змијањског веза, Кочићевог збора и бодљавине бикова, змијањских ношњи, а све у сјају величине дјела и лика Петра Кочића. Ваља поменути и пјеснике Љиљану Марић Мачкић, Радомира Вулина, Саву Гуслов Марчета, Вида Вицка Вукелића, Милана Томића и Маринка Јагодића Макија, приповијест Ђуре Дамјановића „Јевташ кад доше зима“, као и сјајан текст „Трибун – Прометеј са Змијања“ Бранка Драгаша. Главни и одговорни уредник је Славко Танасић, а уредник часописа Видосав Ђурђевић и часопис је дијељен тих дана на Кочићевом збору, али нико од новинара није нашао за сходно да му посвети неки рад у принтанним или минут у електронским медијима. Или је, можда, намјерно прећуткиван!

Ранко ПЕРАДОВИЋ

ЛЕПТИР И ВИЛА

Велика ливада препуна шареног цвијећа била је дом многим створењима. У њеном зеленом мору скривао се читав један свијет. Лептирићи, мрави, бубамаре, пчелице, скакавци, пужеви... Осим њих, у царству цвијећа и траве крио се и малени вилински народ. Виле су, као и бубе, живјеле од сунца, росе и цвјетног нектара. Осим тога, помагале су цвијећу да процвјета и биле на неки начин чувари ливаде. Ту је живјело много вила и свака од њих је по нечему била посебна и имала своју улогу у животу на ливади, али све су имале нешто заједничко-крила, уз помоћ којих су могле цијели дан летјети међу цвијећем.

Наравно, нису све имале иста крила. Неке су имале велика, а неке мала крила, неке шарена, а неке прозачна крила. Међутим, једнога дана се десило чудо. По први пут у вилинском свијету родила се вила без крила. Названа је Ирена. Када је још била мала вила, Ирени није много сметало што нема крила, али како је одрасла схватила је да се разликује од осталих, да све друге виле имају нешто што она нема. Све виле су могле летјети, осим ње. Ирена је много патила због тога. Све би дала само да може, бар на трен, да се вине у ваздух, попут осталих вила и полети високо у небо, све до облака. Осим тога, друге виле су је стално задиркивале због тога што нема крила. Неке су је сажаљевале, а све су сматрале да је чудна и необична. Често би говориле:

*Вила је без крила,
као сирена без репа,*

*као свијет без вила,
као лептир без цвијета.*

То је чинило да се Ирена осјећа још горе. Због свега тога била је веома несигурна и повучена и није имала пријатеља. Једног дана, док је сједила на неком цвијету, до ње је долетио један лептир. Ирена је онда видјела много лептира, али оваквога никада. Његова крила била су потпуно бијела, без иједне шаре. На њима није било ни тачкица, ни пјеглица, ни пругица-ничега. Када се лептир спустио на цвијет да се напије мало нектара, Ирена је примјетила да је тужан. Крила и тицала била су му спуштена и држао се подаље од других лептира. Ирена га је одлучила упитати зашто је тужан. Зато му се обрати ријечима: -Лептирићу, зашто си тако снужен? Шта ти се десило? Лептир уздахну. -Како да не будем тужан. Погледај само у моја крила. На њима нема ни једне једине шаре. Сви остали лептирови су лијеви и шарени, само сам се ја родио овакав. Међу лептировима зато немам пријатеља. Нико не жели да се дружи са мном. Нико ме не воли, јер, како су сви већ рекли:

*Лептир је без шара,
као без тачки бубамара,
као без боја дуга,
као зебра без пруга.*

Због свега тога радије бих да ни немам крила. Шта вриједи имати крила, ако због њих сви мисле да сам ружан и наказан? -О, не говори тако, молим те! -узвикну Ирена. Ја бих све на свијету дала да имам крила! Али у потпуности разумијем како ти је. И ја се тако осјећам. И тада му Ирена исприча ка-

ко је и она рођена са маном, како је једина вила која нема крила, и како због тога сви на њу гледају као на чудо, зазиру од ње или је понижавају. На крају је још додала: -Мислим да су твоја крила лијепа. Заиста то мислим. Њихова љепота је у једноставности и јединствености, а не у разметљивим бојама и шарамма. Лептир је пажљиво слушао малу вилу и на крају рекао: -Драго ми је што тако мислиш. Никад о себи нисам размишљао на такав начин. Сада се осјећам пуно боље и зато што знам да нисам једини који је осуђиван само зато што је другачији и необичан. Ја мислим да си ти једна дивна вила. Можда немаш крила, али имаш добро и љубазно срце и ниси уображена као друге виле. -Баш лијепо од тебе што мислиш о мени тако. -насмјеш се Ирена. Мало поћути, а онда рече лептиру: -Шта мислиш о томе да postanемо пријатељи? Ни ја ни ти немамо неко друштво. Можемо се сваки дан сретати овдје, на овом цвијету. -То је красна идеја! Управо сам и сам то хтио предложити! Будимо пријатељи! И лептир од радости залепрша крилима и направи пируету у ваздуху прије него што се поново спусти на цвијет, крај Ирени, а она се радосно насмија и запљеска рукама. -Важи.-рече вила. Све до вечери су вила и лептир сједили заједно на цвијету и разговарали. Причали су о својим животима и о стварима које воле и ускоро закључили да имају много тога заједничког. И тако је започело пријатељство између мале вила и бијелога лептира. Од тада су

се сваки дан састајали, причали и играли се заједно. Али ипак је, када би остајала сама, Ирена била помало тужна. Често је гледала како њен нови пријатељ долијеће и одлијеће и пратила погледом његов лет, све док се не би изгубио у даљини, и помало јој је било криво што и она не може полетјети с њим. Њезин пријатељ се пуно боље осјећао уз њу и више није размишљао о недостатку шара на крилима. Стекао је много више самопоуздања, јер је схватио да су његова крила на неки начин посебна и лијепа и тиме је некако надомјестио одсуство шара на њима. Но, маленој вили нису могла израсти крила и шта год мислила и осјећала, није могла заборавити ту тужну чињеницу. Лептир је ускоро примјетио да његову пријатељицу нешто мучи и питао је може ли јој помоћи? Она је мало оклијевала али му је онда испричала шта све осјећа и о чему је све размишљала, а на крају је рекла како мисли да јој лептир нажалост не може помоћи. На њезино изненађење, лептир ускликну и рече да јој ипак може помоћи. –Зашто ми прије ниси рекла да желиш летјети са мном? И сам сам ти то требао давно предложити. Не требају ти крила. Попни се на моја. Ти си малена и лако ћу те носити, па можемо заједно летјети гдје год желиш. – Па то је дивно! – рече узбуђено Ирена и попе се на лептирова леђа. Лептир замахну крилима и полети. Поглед на ливаду одатле био је чудесан и Ирена је била одушевљена. Летјела је по први пут у животу! Она и лептир су цијели дан провели летећи над ливадом. Када се се напоскон спустили на земљу, Ирена рече лептиру: Хвала ти пуно! Заиста ми је било пре-

ПРИЗНАЊЕ КЊИЖЕВНИЦИ ЕВИТИ БОЈКОВАЦ

Удружење европске академије српских наука и умјетности из Словеније, са сједиштем у Љубљани, додијелило је Признање са златном значком младој књижевници Евити Бојковац почетком августа ове године за вријеме Свечане академије одржане у Дервенти. Признање јој је уручио предсједник удружења проф. Саша Гајић. Евита је рођена 2005. године у Дервенти, гдје живи и ствара. До сада је објавила седам књига, од којих шест књига поезије и једну књигу кратких прича, а прву књигу “Лептирова чајанка” објавила је 2016. године. Добитник је бројних признања и награда. Тренутно припрема нову збирку пјесама.

дивно. Испунио си ми највећу жељу у животу – да летим. Заиста си прави пријатељ. Затим загрли лептира. – Ма нема на чему – рече лептир. – Па пријатељи су ту да помажу једни другима. Ако желиш, сваки дан можемо скупа ићи летјети. То је најмање што могу учинити за тебе. И заиста, двоје пријатеља је од тада свакога дана заједно летјело, уживајући у своме лету, радујући се сунцу и цвијећу и свим малим стварима које чине живот љепшим. Пријатељство које их је спајало, обома је уљепшало живот. Осим што

су били слични, међусобно су и надопуњавали једно друго и то је надомјестило све недостатке. Ни лептир, ни вила, више нису размишљали о ономе што немају, већ о ономе што имају, а имали су једно друго и вјечно пријатељство и то је било довољно. Једнога сунчаног дана, док су Ирена и лептир летјели над травом, вила шапну лептиру: – Ти си моја крила. Лептир се на то насмијеш и рече: – А ти си најљепша шара на мојим крилима, мала вило. – и они се заједно винуше у плаветнило неба.

Евита БОЈКОВАЦ

РЕФЛЕКСИВНОСТ РИТМА НАРАТИВНОГ СТИХА

(Олгица Цице „Причај са собом“;
СПКД „Просвјета“ Гацко, 2023.)

Књига Олгице Цице „Причај са собом“, која садржи 34 пјесме наративног стиха, пружа ширину рефлексивних поља о вјечним мотивима, о егзистенцијалним питањима. Иновативно се отварају питања у варијацијама загонетки о природи људског лица. Пјесникиња наставља своју аутентичну причу коју изражава стихом, поетском фабулом сачињеном од асоцијативних ситуација из животног пута. На личном путу, увијек доброта, љубав, и упорност побјеђују лице зла, што илуструју пјесме о Сизифу и Диогену, као и о лирском Ја. Лирски субјекат нужно баш стиховима истражује људско лице, анђеоске и сотонске стране. У наративним стиховима истражује о узроцима и посљедицама апсурдне отуђености модерног човјека, о манипулацијама правдом и неправдом огрезлих глумаца у општој пролазности живота. О трговини животима, о наметању облика живота као у позоришту. О недостајању истинских мјера вриједности, о трговцима истинама и лажима на пијаци. Лирски субјекат, упркос томе, изграђује ријечима, причом у стиху, мјере хуманости, опирајући се извртању појава ствари. Увијек ослањајући се уз љепоту чисте људске душе. У сталној животној борби, људска ријеч је кључ за

све тајне као и за пјесму, вид приче у истраживању људског лица. Пјесниково лице жуди љепоти и хармонији из природе, мириса ријеке и људске душе. Разговори трају у причи са собом, прије свега. Јер, то је пут открића, спознаја о се-

би и другима. Али некад, и све чешће, нужност је причање са собом, јер све је мање истинских саговорника пошто одлазе у невид, а други су у површности, или у отуђености модерног човјека. Неријетко, тај је човјек присиљен да ратује у отпору отмичарима, насилницима заблудјелим у ходу самопотврђивања. О овим

старим егзистенцијалним питањима широко опсервирају стихови, али без патетике у причи упечатљивог гласа лирског тона. Лирски глас жуди открићу стазе која води хармонији међуљудских разговора. Мото књиге од пет стихова упућује на вриједности с поентом: „Ја хоћу само твоје/људско лице“. У цјеловитој структури књиге о томе варира рефлексивност стиховима и тежњи у отклону од заблуда, о болу и његовом савладавању кроз причу са собом, што је посљедица и узрок. То илуструју и стихови у цјелини књиге и ширине кроз сјећање и кроз обраћање младом и старом пјеснику. Истичу значење стваралаштва као личну и општу вриједност, која је пронађени свјетлионик прије и након бурних животних догађаја. Пјесма, стваралаштво, прича, вјечно су свјетло у тами ненаданој, и оној од насиља, од отуђења. О томе посебно упечатљиво казују стихови о љубави у 7 наслова (Дођи, Када, Чекање, Кад сам те завољела, Љубав, Лош момак, Буди), а који су проткани кроз цјелину књиге. Посебно развијају мисаона поља о значењу љубави, о законитостима доброте и зла, о рађању и смрти. О животној радости насупрот замкама лица зла посебно упечатљиво причају стихови посвећени дјеци, кћеркама, и о жени уопште као стубу животног опстанка, упркос све агресивнијем лицу зла, неправде, наметања туђих нељудских правила. Лексика, познате синтагме из претходних књига Олгице Цице, у овој књизи добијају у ширини универзалних значења. Читаоцу пружа естетичко катарзичне сензације рефлексивност ритма наративног стиха.

Ружица КОМАР

Избор из збирке поезије „Причај са собом“ Олгице Цице

КАДА

Када груди твоје не буду више
Бијели облак у азуру
Да на њему пјевам поред младог бога
И руке ти падну коо свеле лијане
Када твоје очи не буду више
Лудо море гдје се игра делфин
Када усне твоје стану на имену мом
Недовршеном
И када корак твој застане за мојим
И никад ме више не стигне
Кад црвено у теби потамни и уђе у тишине
У нигдине
И жар птица из тебе одлети
Тада
Ја ћу те наћи у сребру брезе
У сунцокрету и малој птици
У лептира лету
У цијелом свијету.
Када руке твоје падну коо свеле лијане
Опет ћеш бити
Опет ћеш бити...

ЉУБАВ

Да ти ниси постојао
Не знам како бих постојала ја
Лутала бих по стазама без циља
Далеко од свих путева
И чупала трње и чичке из поцијепане хаљине.
Да ти ниси постојао
Не би било дома ни топлог чаја
Од мирисних трава са планине
Ни росног пољског цвијећа свих прољећа
Које си ми доносио са најљепшим

бисерјем из својих усана.
Не би било стидљиве зраке сунца
На јастуку мене снене од твог мириса
Ни питоме ноћи што бајком склапа очи.
Не би било најљепше тишине кад бура мине
И сањаш
Сањаш.
Да ти ниси постојао
Не бих знала за питомост доброте
Ни топле руке у малом чамцу
Док ја на прамцу пјевам О доле мио.
Да ти ниси постојао
Сат би стао
И јужни вјетар би стао.
Ничег не би било
Ни туге виолине
Што јеца име твоје
Ни радости моје што си био
И волио.
Ни мене не би било
Не би се ни снило
Да ти носи постојао...

ЧЕКАЊЕ

Лијепи мој путниче
Сацватом што вене
У мојим њедрима
Да ли ме гледаш окачен о небо
Како корачам истрошеном стазом
Тражећи твоју пјесму сатира
У игри по шумама?
У њој ме налазиш поново
И поново
У несвијести од смијеха
И прастарог гријеха враголанке.
Умивао си ме мошусом
Могоа се опипати
И одјенути у снове
Гдје мирише на бескрај.
Лијепи мој путниче
Кажу да остају само сјене
Празна столица и клупа у парку
Мирисни пој ливада
И недирнута чаша вина
И иње на јастуку
Под угаслом звијездом.
Не умијем да научим ту реченицу
Мученицу
Јер ти дишеш у мом сутону
Твој зов продире до кости
Постојиш а скриваш се
У хрпи пожутјелог лишћа
Украдено благо моје.
Почињем да памтим реченицу:
Треба се научити на
Чекање.

Олгица ЦИЦЕ

Прво појављивање

ХОДОЧАШЋЕ

Има свој пут, своју снагу
Унутар себе ка средишту срца
Кад све се распада
У мраку руши високе храмове
Помаже да прави пут одаберем
Води ме на страшне мегдане
Против таме и осаме
Борбе најтеже
На ходочашће унутар себе саме
Очајна и уморна
Од праисконског гријеха
Идем тамо гдје ћу бити утјешена
Гдје је топло
Као у мајчином крилу
тамо сам умивена и бјела од бехара
исцрпно ал плодно
Ходочашће унутар себе саме

ПИТАМ СЕ

Питам се а ко сам ја да се питам!?
Тражим одговоре, покушавам да разумијем
Да расплићем замршене, вјечите дилеме.
Залутале путеве на раскрсници да распознајем
Кад све пише и све су забиљежене.
Да оправдавам, рјешавам, објашњавам
Колико треба, колико свега
Да схватим и престанем да се питам
у тами свијета да тражим одговореу
људскомпостојању са корјеном неправде.
Календарске године нечујно, невидљиво пролазе
док пребирам грешке, носе ме пути судбине
једну по једну тајну сусрећем
у миру зрелих година
схватам, да питам се ...
а ко сам ја да се питам?!
Вријеме, свједок свега што бијаше
да све је исто као и прије
без гласа, не говорећи ништа
зна одговоре.

ПРЕДРАСУДЕ

Газећи сунце које тоне
без помисли да гријеше
неистомишљеника се клоне
на ивици понора у заносу плеше

Сигурни у своју истину
Оклоп на њима као жежеве бодље
не може се причи ближе
спремни чак и на оружје.

Не виде даље од оног што им поглед пружа
уплашене, усамљене ...
тужне у суштини својој,
такве немоћне
не могу ни у своје дубине да уроне.

Препреке од предрасуда
затвориле им земаљске и небеске тајне
замаглиле на хоризонту
предивне сутоне сјајне.

Можда да су океаном великим
усудили се запливати и
погледом у небеско плаветнило заронити
широко, дубоко из душе се насмијешити...

Не би градилизидове и бедеме
груди пунили камењем
гутајући своје хвалоспјеве нијеме
за осјећајем величине тражили прошењем.

Не знају...да проширити ће дивљине
остајући сами у сред узавреле пустиње
на пољима трње ће да ниче
на кожи остат ће опекотине.

Не знају ... да су на ивици понора
држећи се за грану предрасуда
молим се да свану нова јутра
гдје ће бити човјек човјеку потпора.

Гдје неће бити охолости и самољубља
од испреплетених грана предрасуда
већ пјесма праштања да нас окупља.
као љубав чиста два бијела лабуда.

Неки нови свјет, неко љепше сутра.

ЖАР ПТИЦА

Жар птица полетивисоко
у плаво обојено небо
стрепећи
да ће јој слободу отети.
Лети, лети,
окреће се иза себе сјетно
прецјенила снагу и своја њежна крила
пропада, па се диже
изнова и изнова.
Већ тама је стигла,
хладноћа се око ње свила
Има ли смисла...
Полетјет у даљине непознате
Сама си...иако си Жар птица.

Дснијелса РЕГОЈЕВИЋ

ПРЕПОДНЕВНИ СУСРЕТ

Младић се представио као заљубљеник поезије, упита песника како се постаје песник, затечен помало питањем, знати колико било о поезији па такво питање. Немогућа алхемија одговор је био кратак, песник се не постаје. А шта је алхемија упита упорније радозналац? Песник није био сигуран шта је са овим човеком, шта хоће од њега помисли, да ли жели можда да ме дрибла како би се жаргонски рекло јер и времена су постала дрска као људи. Све што не ваља и није добро, данас је могуће у лошем тону. Хегел би дошао у сумњу властитог промишљања. Када је са млађим саговорницима разговарао, није их персирао, а да ли је грешио често се питао. Како се деси да неко од саговорника изненади глупавим питањем, он би по аутоматизму правио дистанцу, као што се десило и овог пута. Да ли сте прочитали дело Алхемичар упита песник? Нисам одговори с лакоћом младић и остаде у свом ћошкастом свету.

Некад се не својом вољом мимо заслуга других, необјашњиво нађемо у тренуцима безизлаза, када нас спопадну неочекивани људи које не бисмо ни у подсвести хтели срести, или се десе догађаји непредвидиви по својме току и завршетку, а да би се измакли напасти, искочили би кроз прозор само да се спасимо муке, без обзира на могућу трагедију, јер веће трагедије од ове нема. То су тренуци када памет не помаже, кад не помаже ништа, када се као трупац препустимо воденој матици, па шта нам се деси, да се само заврши. Поприлично бе-

сан потрошеног такта којег је истрошио живот измисли да се жури на пројекцију. А шта је пројекција настави опет да као мушица напада. Шта је било касније песник није знао, нити је желео знати, да ли га је изненадио наглим гестом, није мислио, несувисла питања су га потпуно избацила, потрчао је као да трчи трку за спас живота, без окретања, учинило му се као да бежи од истих прогонитеља који су прогонили ЛОРКУ, као да је бежао да се никада више не врати, као из кошмарног сна.

СЛИЧНО

Др Јовану Рашковићу.

Од свог хлеба раскрајчени,
неће нама други горе,
сами ћемо измеђ себе,
расплакати туге старе,
око пружа око кућа
и остати без сванућа.
Заблуде су наше тајне,
нас не треба наводити,
из времена избијени,
без сјећања ми живимо.

ГРОБЉЕ БОЛОВА

Кад би се болови,
до смрти потукли,
не би их ни било,
не би ни болела глава,
али како после,
здрав и бити,
живети снити,
болова гробље,
у рођеној глави крити?

А.Ђ.ВРАЊЕШ

ПОКЛИЧ ЈЕДНОМ ВРЕМЕНУ

На завијутку гдје је ријека правила меандру а онда нагло исправљала ток, да у завршетку свом постане утока, или дотече до непознате сљедеће препреке, одмарала се обасјана умилним зрацима чета војника. Ишла је као попуна на врућ ратни положај. Голобради младићи нису знали гдје их одводи пут којим су кренули весели озарених

лица. Њима је стара мржња намјестила нову подвалу а они су сигурни љепотом одлазили у правцу губилишта на мјеста на којима су дједови њихови тренутке претварали у вјечност уписујући се именима и дјелима у историјске читанке. Зазавонише цркве цијелог рода да отклоне тежак заборав. СРБИЈА ЈЕ ПО КО ЗНА КОЈИ ПУТ РЕКЛА ДА СЛОБОДИ.

Континуитет одбране слободе у земљи битака откривао је нове јунаке и нове издајнике. Подвизи не би били толико велики да није било издаја нити би издаје биле толико мизерне без великих подвига. ОБОЈЕ СУ ПУТЕВИ У ТРАЈНО, РАЗЛИЧИТО КАО ПАМЋЕЊЕ.

На Св. Саву, 27.01.2022.године

Андреја Ђ. ВРАЊЕШ.

Одржани 22. Међународни илиндански пјеснички сусрето у Дервенти

„ПРЉАЧА“ СПАЈА ПЈЕСНИКЕ И КРАЈЕВЕ

Међународни 22. илиндански пјеснички сусрети “Прљача 2023” одржани су у Дервенти на којима је учествовало више од 50 пјесника из Републике Српске и региона.

Марина Матић из Србије са пјесмом “Сава”, побједник је на међународном конкурс за избор најбоље пјесме посвећене љепотама вода, на који је стигло 58 радова из Републике Српске, Федерације БиХ, Србије, Сјеверне Македоније, Црне Горе, Бугарске, Хрватске, Њемачке и Швајцарске.

Пјесничке сусрете, које организује Српски књижевни клуб “Вихор” из Дервенте, отворио је градоначелник Мило-

рад Симић, који је истакао је да град подржава овакве скупове и “Вихор”.

“Данас имамо и госте који живе у бијелом свијету, од Србије до Канаде, и то само увећава задовољство данашњим скупом. Честитам свима који су учествовали на конкурс и онима који су истакли ријеку Укрину и можда феномен ‘Водени цвијет’. Треба чувати природу, Укрину и његовати лијепу ријеч”, изјавио је Симић новинарима.

Предсједник Управног одбора “Вихора” Милорад Ђурђевић изразио је задовољство што из године у годину манифестација

и пјеснички конкурс окупљају нове и младе учеснике.

Матићева, којој је ово друго учешће на конкурс који организује “Вихор”, рекла је да јој много значи награда и нова познанства.

Предсједник “Вихора” Ненад Симић подсетио је на значај ове манифестације која дуже од двије деценије његује писану ријеч и промовише туристичке потенцијале Дервенте, те изразио задовољство што из године у годину “Прљача” привлачи све више учесника из ширег региона.

„Ми градимо и његујемо облик понашања који спаја људе и крајеве и у најтеже вријеме, као

што је било за вријеме пандемије корона вируса, када је одржана традиција пјесничких сусрета, а хвала Богу и људима да је и данас тако. Радује ме што видим позната лица која редовно учествују и долазе у Дервенту, проносе лијепе ријечи о нашем заједничком подухвату, а обрадован сам што се сваке године јављају и нови учесници чиме „Вихоров“ караван постаје још већи и неуништив. Хвала свима који су допринијели да се наши сусрети одрже“ – рекао је Симић

Побједник у категорији шаливе пјесме је Снежана Раковић из Бањалуке са пјесмом “Када је вода”, а у категорији “Украински водени цвијет” најбољом је проглашена пјесма “Последњи валцер” Биљане Добриловић из Добоја.

Најљепше пјесме о љепотама вода ове године бирао је трочлани жири на чијем је челу била Далиборка Малешевић, те Саша Гајић и књижевница Недељка Ђукић Боројевић.

Гост манифестације био је и члан Српске националне академије Канаде Жарко Брестовац, којем је градоначелник додијелио плакету града Дервента, а пригодне поклоне уручио је и предсједник “Вихора” Ненад Симић.

“Наша академија постоји 40 година и желим да се у своје и у име академије захвалим на гостопримству овој манифестацији. У Дервенту сам дошао на сабор Брестовца, а ово је други пут у 55 го-

дина, колико живим изван Дервенте, да сам дошао у наш град”, рекао је Брестовац.

Представљен је и заједнички зборник учесника конкурса, чланова и пријатеља клуба, а постхумно су објављене пјесме преминулих пјесника и пријатеља „Вихор“-а.

Манифестација је одржана у просторијама Центра за културу уз генерално покровитељство градоначелника Дервенте.

П.Н.

Подсјећања: „Козара 67“

О СУСРЕТИМА НА КОЗАРИ

Познато је да у БиХ има око 2500 младих писаца и пријатеља књижевности. Скоро сви ти млади писци и пријатељи књижевности су на неки начин удружени, било то преко малих књижевних вечери, сусрета градова, Сутјеске или Козаре.

Први сусрет на Козари није био случајан. То је било 21-28. јула 1964. године у организацији Клуба младих писаца Приједор. На Мраковици, том заиста дивном кутку, на легендарној Козари, скупило се под шаторе тридесетак омладинаца. То нису били само млади писци. Било је и извиђача.

Седмодневни боравак на овој планини био је заиста користан. Ту су се млади, поред одржавања књижевних вечери, договарали о будућим акцијама које су везане за литературу. Сви су жељели на неки начин да то постане једна лијепа традиција и било је тако. Народни скуп одржан је поново на Мраковици 21-28. јула 1965. године. „Козара 2“ окупила је много већи број учесника. Били су ту млади писци из Мостара, Бање Луке, Требиња, Бијељине, Лукавца, Тузле, Зенице, Теслића, Добоја, Кључа, Дрвара и многих других градова. Рецитована у околним мјестима код логорске ватре, дискусије о познатим дјелима, размјена искустава били су основна форма рада.

„Козара 3“ била је већ нешто друго. Није било потребно наглашавати када и у које вријеме се одржава: млади су

то већ знали, јер су то сматрале својом обавезом.

Организатор овог трећег скупа који је одржан на Котловачи није био само Клуб младих писаца „Петар Кочић“ из Приједора и Културно-просвјетна заједница, већ и многи други клубови који су својим активним радом допринијели бољем успјеху.

Када је ријеч о међусобној сарадњи клубова, потребно је нагласити да се баш те године као организатор појавио између осталих и Клуб младих писаца из Бања Луке и Лукавца.

За разлику од осталих скупова, „Козара 3“ попримила је другачију физиономију; млади су тад посједовали извјесно искуство у погледу организације, а поред тога имали су прилику да се упознају са многим корисним стварима и славним тековинама прошлости овог краја.

Сусрети и разговори са преживјелим народним херојима свакако су оставили дубок утисак на младе ствараоце из Сарајева, Бања Луке, Добоја, Лукавца, Мостара, Требиња, Бијељине, Босанске Дубице, Славонске Пожеге, Београда, Приједора и других мјеста.

Потребно је напоменути и врло занимљиве дискусије које су са младима водили сарајевски књижевници Душко Трифуновић и Никола Мартић.

На том скупу млади су водили полемику о потреби покретања листа или часописа у којем би и сами сарађивали.

Већ у марту ове године Културно-просвјетна заједница БиХ расписала је наградни књижевни конкурс на којем је узело учешћа 106 младих књижевних активиста.

Педесет и пет награђених учесника боравило је 28-30. јуна на Сутјесци.

То је била велика смотра пјесника и једна од врло важних акција књижевне омладине БиХ која се управо афирмише у ово вријеме.

Група награђених учесника поменутог конкурса окупила се, ево, и овдје на Котловачи да би ове јулске дане провела у међусобним разговорима.

Овај сусрет поприма још већи значај самим тим што се одржава у вријеме 25-годишњице рађања незаборавне поеме „Стојанка мајка Кнежопољка“ од Скендера Куленовића и што ће млади писци имати прилику да разговарају са књижевником Куленовићем и да се тако укључе у прославу 25-годишњице битке на Козари.

Између учесника „Козаре 4“ и проф. Миодрага Вулина вођени су дијалози поводом најновијег романа Младена Ољаче чија је тема козарска епопеја.

На овом скупу, прије читања „Стојанке мајке Кнежопољке“, саслушан је уводни реферат младог пјесника Стевана Тонтића, на који је послје читања стављено неколико примједби које су усвојене у коначном стилизовању Тонтићевог текста.

Овај текст поново ће се прочитати на Палежу уз рецитоване „Стојанке мајке Кнежопољке“ гдје ће бити

присутан и аутор поеме – Скендер Куленовић – са којим

ће млади пјесници имати посебан сусрет.

Котловача, 22-27. јули 1967.
Авдо МУЏИЋ

ЈУЛИ ЈЕ УМИРАО ПРЕД ОЧИМА ПЕСНИКА

Лето је већ одавно било забрављено кад се последњи пут видело – кад се последњи пут растало с пролећем, забрављено је било и своју прву младост: ливаде и задовољена модра жита, и почело да бакри, да дозрева попут поднева, попут планинског поднева кад се до изнемоглости црвени, испне над разасуте литице или кад седне над врбиком какве стасале реке, попут обелиска, рањеног запада попут женских недара...

Уствари, били су последњи дани месеца јула... козарског... песничког јула... Јула који је, као и прошле и претпрошле и још хрпу година пре ове, проживљавао своје последње дане с тридесет младих песника. С Цицом, Радованом, Светиславом, Живаном... И то... ту – у Котловачи. У клисури једног козарског подножја. На Палежу. На Мраковици која се као фараонова пирамида испрсила и одавала својом постојаношћу симбол нечег лично козарског и козарачког, до сржи бунтовног...

И за све то време чинило се да су се смарагдне шуме поносиле својим растом у чијој утроби је још белутала крвна плазма, поносиле се својим Младеном, Скенфером, Радицом... Својим лишћем што се

церемонијски смејало кад би му до ушију допрло из уста песника:

„Ој Козаро, не треба ти кишеш...!“

Козарски јули више не умије да живи без песника. Козарски јули више не умире без присуства песника, без водоскока поезије:

„Побледелих жена моја лепа вила

ноћу док се као лабуд над језером борим

тихо ми допевну да у срцу горим

и да мајци благој дарована крила

у наручје спустим и земљи се вратим.

Допевну ми тихо биће привиђења

тајно као кад се звезде месецу привлаче

да ми се у срцу дивна бољка заче

и да ме потајно пати од рођења

над језером бистрим летове да скратим...“

Нећу говорити о потоку на којем смо прали очи и ноге, изузимам и то што су нам ћебад била повлажна и што нас је месец изневерио, али не изузимам присуство професора Миодрога Вулина и његово занимљиво излагање

о Ољачиној „Козари“ овде на изворишту козарске епопеје.

Не изузимам јадиковку Стојанчину:

„Јој, три моје биљеге од соја, јој три љуте гује с присоја,

што вас мајка јуначком снагом насиса,

што вас буна куршумском шаром исписа,

јоој,

где сте?“

Што је из уста рецитатора побудила на једно велико сећање, на неизмерну снагу, на неупамћену страхоту.

У Котловачи су предвечерја долазила нешто раније. Она овде нису била тако црвена, овде предвечерја и не требају да буду црвена, она су давно овде поцрвенела као пурпур. Данас су црвена од поезије:

„Случајно сам на неком беспућу почела гајити време.

Потамнила ми патина на заустављеним сатима па засадила време за украс.“

Песници ће отићи као што су и дошли. Са собом ће понети многе импресије, а козарски ће јули да се угасне пред очима песника, на његовим, вечито крвавим, прсима уместо свећа гореће песме.

Јули, 1967.

Ђурица ДАМЈАНОВИЋ

УЗ ГОДИШЊИЦУ „СТОЈАНКЕ МАЈКЕ КНЕЖОПОЉКЕ“

Има 25 година откако је поема „Стојанка мајка Кнежопољка“ угледала свет и има исто толико времена од оних дана по којима Козара остаје симбол и синоним борбене и моралне вредности свог народа. Оно што се у III офанзиви догодило на Козари, крвно је везано за дело овог књижевника и борца, имајући снагу големог инспиративног мотива, који до дана данашњег није исцрпљен, већ се стално показује у новим димензијама. То његово манифестовање и трајање, то постепено претварање у легенду, очитује се, пре свега, у уметности. Оно понајбоље из књижевног стваралаштва Скендера Куленовића,

једна изузетно успјела поема, управо то потврђује. Поема „Стојанка мајка Кнежопољка“ посвећена је безименој жени, у борби рођеној. Но баш та жена освојила је за себе велико, славно име.

„Стојанка мајка Кнежопољка“ је постала симбол Козаре и целог национа. Једва да за њу, дакле, и може постојати неки виши и лепши смисао.

Она говори језиком ојађене мајке која тужи, управо кука, над погинулим синовима. Али њена туга није мemento животу на заласку – са њом је помешан невиђени пркос и бунт. Чујем њен глас тако моћно и снажно као да то говори сама земља, сама праведна природа.

Она ни једног тренутка не показује клонулоост пред црном судбином, већ са те трагичне позиције несвесно пројектује заносни, чисто поетски отпор тамним, античовековим силама непријатеља.

У нашој књижевности можда нема ниједног тако снажног женског лика као што је Стојанка. Она је уметнички постигнута тоталност у индивидуи.

Познати су примери изразито трагичних ликова жена у нашој историји.

Феномен мајке Југовића даје посебну боју једном фаталном сукобу у коме је за 500 година изгубљена национална независност и слобода. Стојанка својом трагиком, заносним пркосом и спремношћу да још више жртвује за слободу, даје особити печат III офанзиви као и целој борби за слободу нашег народа. Тако се у њој налази нова димензија већ историјских особина словенске жене. У њој експлодира тај наш страдалнички, а непомирљиви, генус, осветљавајући једну од бити наше етике.

Стојанка је мајка, али и кћи Козаре. Ситуација на Козари, општа смрт, а затим одупирање – уздиже је до тако снажног, аутентичног лика револуције. Она са своје стране сама собом даје емотивни смисао догађајима с Козаре и целе те крваве епохе. У гласу Стојанке управо кулминира опште расположење народа овог краја који је одлучио да се бори по

страсном налогу своје немирне крви.

Цела Козара, узета у својој историјској, а преко Скендера Куленовића, Младена Ољаче, Вељка Булајића и других и у поетској димензији јесте један симбол људске љепоте у трагичној ситуацији, симбол људске храбрости и издржљивости, моралног савршетва. То је оно по чему једно време и народ остају у историји, а они који су га испунили својим борбеним, дакле стваралачким, животом, добијају снагу мотива. Козара је у свему томе једна од фокусних тачака наше ратне историје. У томе фокусу, у оскудици и окосници времена које је понело вредност оног што се зове судбоносно доба, нашао се и Скендер Куленовић.

Усред лета, 20. августа 1942. написао је он поему о Стојанци која је одмах сутрадан читана смотри Другог крајишког партизанског одреда, месец дана после офанзиве. Поема је први пут објављена у „Крајишком партизану“ на Грмечу, а касније је прештампована у многим партизанским новинама широм земље.

Лако је претпоставити какав је морални подстрек дала Скендерова поема свима онима који су је чули и доживјели у иначе врло наелектрисаном времену. Ко је могао и ко може да одоли тешким речима кнешпољске ојађене мајке која позива на освету синове?! Какве су то речи, исконске, земне, када их данас снажно гану и сузе натерају? Јер туга за синовима козарским – кнешпољским – превелика је. Али – и жеља за осветом.

„Окај нас смртно, криво“ – зове мајка Козару, другу мајку мртвих синова.

„Развијај косе зелене
сека те заклиње Стојанка
расплићи мрке плетенице,
пуштај нам џинове вилене,
нек-скотском крви обоје
три наше воде ледене...

.....
Знај:
кад би се утроба моја опло-
дила,
још бих три Млађена,
и три бих Мрђана
и три бих Срђана
породила
и љутом дојком подојила
и сва три теби поклонила!“
.....

„ТУ нико није умро. Ко је умро“
– певао је Бранко Миљковић
инспирисан величином
Сутјеске. Пала су тела, но дух
није. Јер духа кад нема – онда
је народ пао. ТО је константа
која се одвајкада провлачи кроз
историју, а козарска епопеја на
свој начин говори о томе.

Али, више од историјских
података нас занима људско
срце и душа људска у часовима
великих искушења као што су
били 1942. на Козари. Вредније
је то време од неког другог
времена. Зато – ко је тада умро,
тај није умро!

Стојанка, жена пркосна,
тај матерински несаломљиви
индивидуум на изванредан
начин побеђује и превазилази
смрт. Суочена са смрћу синова
и колективном, пред лицем
сопствене погибије, она стално
говори о животу. У њеном
нарицању чују се елементарне
речи њене животне средине,
као: жито, вода, млеко, трава,
земља, крв, шљиве, ракија,
сланина итд. Изговором тих
речи, тих појмова, из свог
свакодневног живота, Стојанка
се супротставља смрти. Мада
то чини несвесно – то је за мене
интересантан парадокс. Али у

парадоксима и јесте дубинска
одредба живота.

Никада Стојанка не би
могла бити поражена. За њу
још увек постоји нека звезда
на обзору, као нада и вера у
светлију будућност. Песник
Скендер Куленовић изразио је
то дивним метафорама. Својим
оригиналним речником
Стојанка узвикује да ће:

„ко крв данас сутра мед про-
липтати“.

Крв, па онда мед! Да, да!
Платити се мора, децо моја
драга, С Л О Б О Д А. Каква је
само та СЛОБОДА! И као звер
, и као јагње.

Козара је постала, у неку
руку, наш уникум. Њена
сугестивна, инспиративна
моћ, огромна је. Она је дала
једну нарочиту нијансу нашем
послератном животу, пре свега
култури, уметности и моралу.
То је једна ружичаста нијанса.
Она представља, по ко зна који
пут у историји, увод у једну
нову естетику свеукупног
човековог манифестовања.
Отуда и дело књижевника,
које се за њих веже, добија
шире значење. А управо преко
књижевних дела, младим
људима нарочито, понајвише
је и могућа комуникација с
Козаром, потребна данас и
убудуће.

Поема о Стојанки је дело
преко кога се доживљава
аутентичност козарске епопеје.
Она је уметнички препев
најдубљег смисла Козаре
на језик који нас присно уз
њу веже. „Стојанка мајка
Кнежопољка“ остаје, по свему
томе, најљепше и најтрајније
сведочанство о трагици и
храбрости нашег народа и
Козаре која се помешала са
значањем и величином наше
историјске славне победе.

Суеван ТОНТИЋ

ПЈЕСНИК У ОСАМИ

*(Бошко Ломовић, Песме са терасе, Графопринт,
Горњи Милановац, 2021)*

*И што погледам све је пјесма,
И чега год се такнем све је бол.
Иво Андрић, Ех Понто*

Стваралаштву пјесника увијек је потребан снажан импулс: најчешће је то љубав, пријатељство, жудња за духовним сазнањима и продор у далеке, непојамне предјеле, смрт или везаност за завичај или породицу. Често су то и надахнућа о стваралаштву, пјесми или Музи која води пјесникову руку, или о пјесниковим сновима и маштањима.

У краћем Предисловију своје најновије књиге Песме са терасе Ломовић наводи: Стања која називамо грчким речима криза и катастрофа одувек су надахњивала уметнике. Песме међу овим корицама настајале су доба короне, у Улици Курсулиној 47, на другом спрату зграде, на тераси стана број 4. Одређујући тако мјесто и вријеме (условно речено потпуно затварање становника једног града, области или државе, тзв locdaun) Ломовић указује на узрочника његове инспирације и његовог душевног стања у периоду несвакидашњем, и до тада незамисливом, и у нашој земљи и у свијету.

Нашавши се у потпуној изолацији од других људи, пјесник Ломовић се окреће свом унутрашњем бићу, свом сопству и тражи од њега утјеху и спас. Животна катаклизма, невоља над невољама излила се у пјеснику еруптивном снагом у његов бол преточен у врхунску лирику.

Већ прва пјесма Поглед кроз прозор дочарава нам атмосферу збивања: Са ове стране стакла – Ја. / Са стране оне. – Свет. Пјесник и свијет са двије, али недодирљиве стране. Пјесник заточен у свом стану, на својој тераси – Свијет свуда око њега: природа са доловима и брдима, ријекама и морима. Поред тог ширег окружења које пјесник осјећа, али га не види, ту су и куће, улице са алејама липа, / Тма уснулих аутомобила / И звоник цркве. На врху звоника је голуб који се пита: Куда се дену Човек? И док из неба капље невидљиви прах и покрива природу, пјесник ће истаћи поенту: А Голуб и Ја / Гледамо како се Земља / Пусти и празни / И како Дух Његов / Лебди над водама. Овим пјесник гра-

ди ванредно упечатљиву слику: обиља природе и човјека изолованог из свега тога, али ту је и трећа димензија: Бог чији дух лебди над водама. Ломовић отвара збирку кратким слободним стихом који одговара атмосфери јединке зачурене у свом сопству и немоћне да испољи, попут голуба, своју слободу. Антологијска пјесма која нас се дубоко доима и уводи у збирку нашу пажњу да је даље ишчитавамо.

Нашавши се у улози насилу затамниченог човјека пјесник почиње да се навикава на ту ситуацију те ће записати: Лепо ми је у Тврђави, / и то је оно што ме плаши. (Татарска пустиња). Да би купио новине на киоску, пјесник се маскира (шешир, рукавице, маска) као да сам у пљачку пошао, јер је забрањено излазити из кућа. Сакрива се иза најближег стабла / док прође полицијски ауто. Склон иронији пјесник ће завршити пјесму убједљивом поентом са примјесом хумора: Што ли је држави до мене / Више него мени до себе? / Богомдана јој прилика / Да се, вишом силом, / Лиши бескорисне изелице / Која предуго, као миш сир, / Грицка паре пензионог фонда. (Пут до киоска)

Посебно је упечатљива Црна песма, бели стих која задире до персифлаже јер су контрасти у животу превршили мјеру. Како пјесник да опстане и да ужива у својим стиховима? пита Ломовић далеког Дантеа који је, својим терцинама, опијевао Пакао. Да ли је при том Данте могао да ужива у напеву својих стихова? Ломовићу је досуђено да прати црни живот и док с једне стране треба, у свом Infernu, да сликује невин цвет / жутог јаглаца, прву ласту, / И милујуће влати Сунца / с друге су ходници Мадрида, у које су набацани старци у ковчезима који се примичу крематоријуму у Бергаму. Пјесник се пита: Како да бело „жив“ живота / Римујем са црним „мрт“ смрти - / Научи ме, песниче из Арца!

Пјесма На балкону кореспондира са насловом збирке Песме са терасе која дочарава атмосферу на балкону са којег одлијећу у плавет голубо-

ви, сврака, а у гнијездо се не враћа се ни ластва. Пјесников поглед не може допријети до храста, ријеке са рибама, ни до ријетких планинских звијери. Само измрзле хризантеме / У глиненој саксији / На поду балкона / Не беже од мене. Или немају куд. У својој усамљености пјесник се окреће телевизији, али ту слуша црну статистику о умирању људи и одболује сваког дана ту црну статистику. (Статистика) Заточен у стану пјесник се не виђа са својим сусједима јер се свако храни својом досадом. Али и кад ово прође, све ће се свести на стереотипне поздраве, што указује на међусобну одрођеност људи (Суседи).

У тим условима пјесник се сјећа свог завичаја, своје Брезне, асоцирајући на дјетињство. Ту су упечатљиви ликови оца, сусједа Властимира, пјесникових дјечијих несташлука да уграби јаје испод кокоши јер: Уграбим ли јаје, / Остаде сврака без доручка; Уграби ли она, / Бака ће ми скувати попару. Спомиње и мајку којој помаже да прихвати ново јагње. (Повратак у Брезну) Посебно пјева о оцу који је своје рукотворине, дуго премеао у рукама и уживао у свом дјелу. Тако и пјесник, срочивши пјесму, загледа је и ужива у њој. (Отац) У пјесми Запис о проји дато је сјетно сјећање на тешко дјетињство, али је ту и саркастична поента: Проја је отјерала пјесника из села у град, али је проја дошла и за њим: И постала Госпођа Проја, / На сколу скоротеча / и зајапурених играчица брица.

Има овдје и других аутобиографских пјесама као што је Теорија релативности. Паралелним низањем догађаја у свијету и пјесниковом животу од поласка у школу, момковања у шушкавцу, војниковања, прве плате, изненадне женидбе, селидбама,

рађању насљедника, сеобе из фирме у фирму до последње плате и испраћаја и најзад, прве пензије. Све то Ломовић пјесник вјешто уткива у догађаје у свијету, од којих бисмо истакли Нилову шетњу по Месецу, Клонирање овце Коли, Рушење Берлинског зида, Топљење леда на Артику. Пјесник истиче да се све то догодило било па битисало / Само се ова мрва церека Анштајну - / Запатила се пре годину / И траје читав век. Ванредном иронијском скалом, којом се нижу догађаји, долази се, након хуморног тона, до поенте којом се може угрозити и позната Теорија релативитета.

Заточен у свом стану пјесник неријетко подлијеже страху: Страх ме! Страх ме! У свом страху пјесник спомиње Христов Вапај: Eli! Eli! Lama azavtani? (Боже, Боже, зашто си ме оста-

Бошко Ломовић

ПЕСМЕ СА ТЕРАСЕ

ГРАФОПРИНТ

вио?)(Страх) Понекад му се чини да треба главом да удари у зид не би ли изашао напоље и био слободан: С главом или без ње/ (Зид) У стану пјесник живи устаљеним редом: буђење, читање Политике, кафа и три цигарете на тераси, доручак, сат-два над тастатуром. (Све време Радио Београд) итд: ниже се устаљени ритуал сваког дана. Наишавши на Тургеневљеву реченицу: Човек се на свашта навикава пјесник додаје да се навикава и на то: Да хода укруг, / У кавезу. (In continuum). У пјесми Гошћа Ломовић размишља о смрти и пјева: Обећани смо / једно другом / На почетку, / А реч је - реч./ Не стрепим. / Јер...и наводи у оригиналу Јесењинове стихове: У животу није ново мријети, / Али ни живјети није најновије. У другој једној пјесми Разговор, у духу Бећковићевог казивања, Ломовић

поставља питање: До када ће ово? уз одговор: Докле буде хтело. Редају се духовита питања и још духовитији одговори уз трвдњу: Проћи ће ово, доћи ће оно. / Које оно? / Горе од овога. / Од овога горе Не може!...// А кад ће оно да дође? / Кад ово оде. / То није одговор. / Онда питај неког другог.

Посебно успјела пјесма је Ординција. Редају се контрастнае констатације: Оно што ме веселило, / Расплакује ме. / Чему се радовах, / Растужује ме. / Што сам волео, / Омрзнуло ме. ...У огледалу – јесам, / Ван огледала нисам. Да ли сам нормалан, / Докторе, нашта му доктор одговара да се успокоји јер је данас таква множина и да је он здрав јер: Ваш преображај / Није болест, / То је, знате, реалност, / То је нова нормалност. Доктор је забринут за нормалне који долазе у његову ординацију и питају да ли су нормални. Доктор им каже истину: Јесте, али - / Лека вам нема. У пјесми Натписи Ломовић истиче како је један љекар 1941. године сачувао Циганмалу у Крагујевцу истакавши ту таблу: TYPHUS! А ево сада, у наше вријеме, неко је исписао у ваздуху: COVID 19. Слиједи ироничнохуморна пента: Тако нас сачувао / Од Ванземаљаца / Бар до дана / Када им будемо досадили.

Ипак, и у тим тешким часовима, Ломовић мисли на поезију, као да чује Хорацијеве ријечи: О поезију, слатка утјехо у тузи! У лијепој Песми он истиче каква треба да буде пјесма: Треба да буде: Без свилене одре, / Без перли и колајни, / Без корала топлих мора, / Без златних обруча - // Песма треба једноставна да је...// Пре него што / Погоди те, / Да се не распе. Пјесник је свјестан колико је пјесма моћна и прелази флуидну раздаљину између њега и неког незнанца (Моћ песме) Исто тако у замишљеном излету, на острву Тубај, види Гогена који слика своје Тахићанке. Очаран природом пјесник прича са латима цветова И крилима лептирова, / који му милују слух и веселе вид: Што год ми кажу, / Што год им кажем, / Буде песма. / Излет/ Ту пјесник парафразира Овидијеву мисао: Што год сам покушао да кажем, било је стих. Узимајући као мото Хорацијеве ријечи: Не могу сав умрети Ломовић истиче да ће и он остати у својој пјесми јер: Заспаћу/ И пробудићу се / У песми овој / Кад је ватра сажеже, / Кад је вода однесе - / Поново да је напишем. (Заспаћу и пробудићу се) Боравећи у осами своје терасе пјесник се сјећа и Књиге постања а машта и о новом човјеку и о новом времену, у коме ће радити све другачије него до тада, те: Неће ме ала и врана / Моћи кад

хоће и низашто – (Нови Адам), а у пјесми О времену још указаће да је некад био: Још какав!/ А сад?/ Никакав. Ванредна игра ријечи постигнута је у пјесми Да сам Неко, која почиње ријечима: Да сам Неко, / Као што сам Нико, / Не би ти са мном / Што наумиш...У духу хуманизма, какав га иначе и краси, Ломовић истиче да би, ако би постао Неко, опростио сва непочинства и све учинио да тај остане Неко те завршава пјесму у свом специфичном стилу: Е, да сам Неко, / Као што сам Нико,/ Свако би био Неко,/ Нико не би био – Нико.

У овој књизи Ломовић спомиње и Лорку. Ту је и пјесма Сећање на Лорку и његове бескрајне маслињаче, гдје се све зеленим одзива. Испјеваће и сам лијепу пјесму Балада о Месецу, пуну мјесечине и њоме позлаћених ливада, али у овој књизи неће заборавити да спомене ни Бодлера, ни Сервантеса, па чак и Луис Глик, добитницу Нобелове награде. У пјесми Разгледница сјећа се Црњанског и његовог миловања далеких брда и ледених гора благо, руком. Уз јутарњу кафу и Ломовић види далеки Балдемор у Шпанији, о коме је пјевао шпански пјесник Жозе Морено Вила: Када ти дођеш, / нећеш наћи мене / бићу птица у крошњи / маслине зелене. Ломовићу се чини да га та слика лијечи од поклекнућа и да се сачува: За дан у који ће / Ово, што је ниоткуда / Дошло, / Никуда отићи. Завршиће збирку пјесмом: На крају, у најкраћем, у којој ће сажети свој живот у који је дошао жељен или нежељен, а живио је како је хтио: чешће како су други хтјели. Отиш'о си / Ожаљен и неожаљен – Како си код кога заслужио. // Одлазак твој / Беше чудо над чудима - / Свако чудо за три дана. Пјесма се завршава аутоиронијом, у којој пјесник не штеди себе.

Ломовићева збирка пјесама Са терасе значајна је првенствено што дочарава посебну ситуацију у читавом свијету, изазвану корона вирусом, те је према томе од великог значаја јер опијева пишчево доживљавање својеврсног изгнанства, али и патње његове душе у осинаку несреће. Рефлексије о животу и смрти прелазе и у његове метафизичке зебње. Пјесме су испјеване кратким слободним стихом, са честим дубокомислећим поентама, уз игре ријечи које дају специфично значење.

Пожелимо Бошку Ломовићу, ствараоцу разноврсних књижевних родова и добитнику запажених књижевних признања, да напише још низ овако значајних дјела!

Љиљана ЛУКИЋ

Незаборавник

ИЗ КУТКА ПРОШЛОСТИ

Било је то раних 60-тиг година минулог вијека. Неко је покренуо интересантну и симпатичну иницијативу (Ама, није то „неко“, било ко; био је то, сада упокојени проф. др Радомир Ивановић!)- дружење „СРИЈЕДОМ МИНУТ ДО 8“. Окупљали смо се у неком салону кафанско-ресторанског типа у Приштини. Улаз слободан., али, као што то често бива, присуство скромно. Долазило је петнаестак- двадесет људи, сједало за столове кафанског типа и почињали су разговори. Најчешће читање поезије, коментари о неким питањима, ћаскање. Све то уз кафу, чај или неки сок. Не знам на чији је рачун то служено.

Откуд сада, последије 60-так и кусур година сјећања на тај детаљчић? Случајно, као што то тако често бива..

Преслажући на тавану, данас, 2. септембра 2023, неке одложене књиге (сада немају мјеста на сталажама са осталим књигама, јер се ради често и о уџбеницима), у једној од њих нађох своје двије пјесме. Какво ненадано, али пријатно сјећање на младе дане! Писао сам тада, као и многи млади људи поезију. Имали смо и свој „Клуб младих писаца Косова и Метохије“, чији бијих председник. Имали смо и Одбор од седам чланова: три Србина/Црногорца, три Албанца(тада су се звали Шиптари) и једног Турчина. Наступали смо по школама и градовима Космета: Приштина, Призрен, Ђаковица... (сада се више и не сјећам куда све).

Ове двије пјесме, оштампане писаћом машином, латиницом, на неком, танком пожутјелом папиру, покренуше читаву лавину сјећања на те дане. Између осталих, и на један састанак Одбора Клуба, на коме је један Шиптар почео своје излагање на шиптарском језику. Кад сам га, онако зачуђен, упитао зашто то ради када зна да га ми Срби не разумијемо, одговорио је: „Устав ми то допушта!“, и наставио да дискутује на свом „Уставом загарантованим“ шиптарском језику. Чини ми се да је Али Подримја преводио на српски језик. (Узгред да напоменем да је, мислим, он, а да то нијесам ни знао, превео једну моју пјесму на шиптарски језик и дао да се објави у њиховом часопису који је покренула Рилиндја. Не сјећам се сад да ли је то био часопис Јета е ре, или Zani i rinis /нијесам сигуран да се овако пишу, што ће ми читалац опростити/. Ради се о пјесми „Можда“, за коју сам добио хонорар невјероватних 8.000 динара, када су ме стан и храна у Дому коштали 6-000 динара, и када сам имао стипендију 9.000 динара. Гдје су сада та времена? Ако је то Али урадио, хвала му. Не знам да ли је још жив. А били смо у Дому у сусједним собама и куцањем у зид позивали један другог на чај који смо сами кували на решоима. А њих смо скривали као „змија ноге“ испод кревета да их не пронађе домски стражар Хакија).

Сјећања! И лијеапа и болна у мојим старачким годинама. И осјећај неке обавезе пре-

ма овим дјелима заборављеним пјесмама. Свеску са педесетак других сам давно изгубио. Или намјерно склонио у заборав).

Па, ево, последије 60-так година да им мало ошкринем прозор и да на њих падне зрачак свјетлости. Да се младост и старост састану, да једно другоме пруже руке.

(Без наслова)

Ноћас је моја душа плачна ко ова страшна ноћ
Чију утробу парају свијетли ножеви,
Носећи са собом немир, тутњаву и јеку громава
Који заглашују крикове самоће.

Ноћас бих пласкао, али ми бол мрзне сузе,
Врискао бих, али сам немоћан у безнађу,
И једино што осјећам у овој лудој ноћи
-то је грчење мишића на лицу и око срца.

СЕБИЧНОСТ

Узео сам немире од ноћи
И ставио их у њедра своје душе
Да с њоме проводе вријеме
И из сна ме трзају.

Узео сам хладноћу од леда
И од ње направио ограду око немирног срца
Да га чува од ватре
Која вулкански избија из њега.

Узео сам игле од сна
Да ми не боцкају очи док размишљам;
Пјесму од вјетра, сулудог, помамног,
Плач и сузе од сломљене гране.

Но, ја и поклањам као што узимам.
Поклањам спокој прошлости,
Радост дјетињству, безбригу љубавницима
Који шетају загрљени животном стазом.

Момчило ГОЛИЈАНИН

Осврт на Радуловићев роман „Јања, месарева кћи“

Захваљујући својој умјетничкој способности, Милан Радуловић нам нуди роман „Јања, месарева кћи“, писан упоредном методом изражавања. Такав начин писања је много тежи и компликованији од уобичајеног. На занимљив и њему својствен начин, он наизмјенично прати тегобни живот, срећу, успјехе и проблеме двије херцеговачке сељачке породице из кршевитог Пољица. Писати о селу и сељацима, њиховим успјесима и проблемима, веома је компликовано. Мали је број писаца који су се бавили тим проблемима. Милан Радуловић се одважио и понудио нам роман о селу и сеоској идили. Сам назив романа, „Јања, месарева кћи“, довољно говори о његовој тематици. Радуловић нас наизмјенично води час у Мажуриће, час у Лојдере, плетући тако маштовит свјетлуцави вијенац, попут оног Петријиног. И док се мало ко надао, готово у исто вријеме, у Мажурићима и Лојдерима догађају се неочекивани обрти. Срећа обасјава обе породице.

Гојко Мажурић, један од главних ликова романа, је човјек какви би људи требали бити. Из његове племените душе исијава топлина, доброта и људскост. Ријеч је о поштену, угледном и разборитом домаћину. Живот га је научио да помаже немоћним, сиромашним, болесним... У осмој години живота остао је без оца. Иако притиснут немаштином и тегобним животом, заједно са мајком непоколебиво се пробија кроз живот. Њему и мајци у помоћ је прискакао Јово Бутина. Куповао им је храну, одјећу, обућу, штитио их и хра-

брио. То Гојко није заборавио. Када Јово остарио, изнемогао и пао на постељу, Гојко и његова породица преузели су бригу о њему.

Гојко је бацио око на Светиславу, кршну наочиту Херцеговку, дјевојку бујних груди. Наглашених облина и умилне љепоте. Оженио се с њом и стекао кћерку Јању. Заправо, стекао је и Веру, близнакињу, за коју ни он ни Светислава нису знали, а која је од рођења одрасла у другој породици. За ту необичну криминалну радњу знала је бабица Љерка, доктор гинеколог, којег је Љерка имала у „шаци“, Љеркина сестра Ружа и њен муж Триво.

Ружа и Триво су радили у Њемачкој. Били су богати, али и тужни, јер нису имали дјеце. Ружа је боловала и копнила. Постојала је опасност да умре од бола. Да би спасила сестру сигурне смрти, Љерка ступа у акцију. Сазнавши да Светислава носи двојке и да ускоро треба да се породи, одлучи, уз гинекологову помоћ, да једно дијете уступи

Ружи, а друго Светислави. Током порођаја који се одвијао царским резом, прво дијете, Веру, Љерка је однијела Ружи у другу собу гдје је лежала, а друго, Јању, Светислави. Сестре су се договориле да ће Веру, када напуни петнаест година, вратити њеним биолошким родитељима.

Са непуних осамнаест година, Јања је израсла у ненадмашну љепотицу. Својом згодношћу, бујношћу и стасом, заустављала је дах бројним момцима. „Као да ју је седам светаца стварало“ с уздахом су говорили. Нису имали храбрости да јој се приближе, а поготово да јој предоче да им се свиђа. Док је Гојко обилазио околне сточне пијаце и куповао стоку за своју месарску радњу, Јања је радила у месници, бринула о болесној мајци која није могла на ногама, ишла у школу... Свакодневно јој је Вера помагала, а у коју је Јања имала велико повјерење. У месницу су, готово увијек, навраћали кршни момци, Рајко и Радован. Радован је обожавао Јању, а Рајко Веру. Видјело се да и оне њих симпатишу. Гојко је био задовољан њиховом везом, поготово што су момци били вриједни, кућевни, наочити... Мучила га је Светиславина болест, али шта је могао. Обилазио ју је, храбрио, масирао, љекарима водио...

Како се приближавала Верина пунољетност, Ружа одлучи да саопшти Гојку да су Јања и Вера сестре близнакиње. Позвала га је у Јовурину гостионицу да му исприча шта се и зашто збило прије осамнаест година. Истакла је да је вољна да Веру врати њеним родитељима. Нагласила је, такође, да је спремна

да одговара за непромишљени криминал, да плати казну, да иде у затвор... Чувши Ружину исповијест, Гојко је остао запањен, а потом и задивљен оним што је чуо. Загрлио је Ружу и наручио пиће. Веселили су се с Јовуром док нису попадали са столица. Радост се преселила и у Гојкову кућу. Шокиране, Светислава, Јања и Вера, брзо су пребродиле кризу. Док су низ Светиславино блиједолико лице текле сузе радоснице, Јања и Вера, заједно са момцима, урнебесно су се веселиле у месарској радњи.

Мада у припитом стању, Ружина иницијатива наишла је на одобравање присутних у гостионици. Сугерисала је Гојку да може с њеним новцем, којег би му поклонила, проширити месарску радњу, основати мјешовито предузеће, запослити Јању, Веру, Радована, Рајка и још неколико радника, што је он безрезервно прихватио. Поводом Вериног преласка код својих родитеља, Гојко је уприличио велико славље.

Имање Лације Лојдера налазило се на ободу кршевитог Пољица. Тај препланули Херцеговац, био је велики сиромаш. Имао је тијесну, похабану дотрајалу кућу, несигурну за становање. Његова кћерка Сава, грађевински техничар по струци, дане је проводила у башти. Није дозвољавала да се травка нађе поред биљке. Мада је била лијепа, развијена и кућевна, момци је нису гледали. Туговала је што је сељани нису звали да им ради у надницу и тако обезбиједи средства за храну, одјећу и обућу. С тугом је говорила да јој је срећа окренула леђа. Потштени Лација, с приручним алатом, свакодневно је одлазио у село и радио код сељана за мизерну дневницу. Срце му се цијепало за кћерком Савом која је даноноћно самовала у башти.

Тога дана, док је залијевала поврће, покуцала јој је срећа на врата. Пред њом се појавио лијеп згодан младић. Рекао јој је да се зове Милош и да му коријени потичу из тих крајева. Живи с родитељима у Лос Анђелесу у Америци. По њиховој препоруци дошао је у овај крај да себи нађе дјевојку за женидбу. Видјевши Савину башту, уредну као апотека, а њу лијепу, начиту и вриједну, одлучи да је запроси. Пресрећна Сава, са дијамантским прстеном на руци, није крила задовољство. Милош пун (богат) као прекоокеански брод, уз Савину и Лацијеву сгласност за њих набавља бијелу технику, проширује и реновира кућу, уводи струју и воду, израђује купатило...

Милошева мајка Мери, срећна и задовољна стиже у Пољице. Када је видјела Саву онако лијепу, развијену, умиљату и људевну, остала је без даха. Одмах јој је за срце прирасла. Окитила ју је дијамантском огрлицом вриједности огромног богатства. Обожавала је Савине специјалитете. Говорила је да боље кува од врских хотелских куvara.

У Мажурићима и Лојдерима радило се ударнички. Гојково и Ружино заједничко Мјешовито предузеће ницало је као печурке после кише. Проширује се месарска радња, граде пословни и стамбени објекти. Јања и Вера полажу „Ц“, а њихови момци „Е“ категорију. У Лојдерима Савино домаћинство непрепознатљиво. Кућа као из бајке: пространа, проширена, надзидана, свијетла, намјештена...

По препоруци Јање и Vere, Светислава, Гојко и Ружа, те Милош, Сава и Мери, с двоја такси кола, одлазе на море. Лијепо се проводе и уживају. Момак из хотела брине о Светислави која успјешно плива, ослања се на ноге и лагано хода. Одмор продужавају за још недјељу да-

на. Повратком кући, Гојко уз помоћ кћери, будућих зетова, Јовуре и конобара, приређује незапамћено славље поводом Јањиног и Вериног пунољетства, те успјешно положеног возачког испита. У Гојковом огромном шатору врвило је као у пчелињаку. Трештила је музика, пјевало се, играло, јело, пило, благосиљало, пуцало...

Милош, архитекта по струци и власник угледног предузећа у Лос Анђелесу, истакао је да би желео да у њему запосли Јању, Веру, њихове момке и шест вриједних радника грађевинараца. Додао је да би свима обезбиједио удобне станове и добру зараду. После мука, чуђења, неодлучности и колебања, добио је подршку од Мажурића. Услиједило је спремање за одлазак. Госпођа Мери је преко свога пријатеља Мајкла, Америчког амбасадора у Београду, обезбиједила документа и авионске карте, па су исти одлетели у Америку. Уз помоћ Јовуре, Гојко је у мјесници запослио двије поуздане дјевојке, а које су и Светиславу пазиле. Можда ће једнога дана, када се Светислава опорави, кренути преко Атлантика за својим најмилијим.

Ето, драги читаоци, роман „Јања, месарева кћи“ је пред вама. Пун је бројних догодовштина, обрта и досјетки, што роману даје посебну драж, самосвојност и вриједност. Сваки, па и најмањи детаљ, аутор разрађује до у детаље, реалистички. Он користи поређења као средство изражавања, „Чиста као сто кад се поставља ручак“, „Ноћ клизи као поток низ Пољице“, „плива као риба“, као и поређење објекта Мажурића са „дворима Јанковић Стојана“.

Предлажем издавачу да објави ово интересантно и занимљиво дјело.

Бања Лука, 31. 7. 2023.

Рецензент
Драго ВРУЋИНИЋ

Књиге и идеје

ТАЈНА ЖИВОТНОГ ОГЛЕДАЛА

(Давид Дако Кеџман: *Записи из заумља, Банатски културни центар, Ново Милошево, 2022.*)

... А тишина је оаза у простору пренасељеном несмирајем, несаницом, неизвесношћу... Страх је увир у сваку причу која ме без осећања немира страхом изазваног, до себе никад том жестином не би призвала. Писањем се из делића од свог пакла, тишине жељан - причом избављам.", Давид Кеџман Дако: Увир

Поента лирског ритма аутентичне синтаксе епске мисаоности извире из слојевите разгранате структуре цјеловите књиге *Записи из заумља* Давида Кеџмана Даке (1947, Рајновци код Бихаћа, БиХ), савременог књижевника обимног опуса на српском језику. Насловна синтагма „Записи из заумаља“ сугестивно отвара тематске кругове вишеслојних слика, опсервација о тајни животног круга кроз зраке са огледала из личне, свемирске душе. Катарзични пролошки запис „Човек који пише“ наговјештава о дубинама одгонетања имена тајне кроз оазе тишине и осаме. Аутор преплетом лирско-епске синтаксе, у драмским тоновима разграната мисаона поља јединственог мозаика у цјеловитој структури књиге. Сlike упечатљиво опсервирају о егзистенцијалним питањима уопште, из лично искуственог зрелог животног, стваралачког пута. На том је путу љековито записивање, у коме се објелодањују безбројни детаљи у ширини поређења из прошлог и садашњег трена, у брзброј питања изазваних страхом због зле стране људског лица. Присутна је неизбјежно дуго притајена, зебњом иазвана сумња о могућим корацима у будућем времену. Зебња од предстојећег. Бројеви, датуми означеног времена као на примјер од годину дана колико траје записивање, које, ретроспективним увидом у стање душе, оживљава „најчешће“, оне, пресудне детаље, које онај који пише „прти“ од рођења кроз немирне животне, вртложне токове.

Значења разноврсних мотива хармонично продубљују рефлексивност у цјеловитој структури књиге. Сlike стварности огледају се у варљивости недостижне истине, из варљивог садашњег трена, сложеног од тајни из збиље и сна, о чему аутор сваког трена кроз записивање нужно одгонета. Ширином осјећајности трага до тајни о себи у садашњем из прошлог трена.

Поређењем, укршатњем, преплитањем призора / слика које су, у ствари, сажетак битних појединости у записима варира дубински мисаоно егзистенцијална питања. Оживљавају кроз гласове оних који су тек парченце разбијеног огледала из упамћеног одраза преломног из личног, или тренутака из општег живота, и оних који су директна рефлексивна слика призора из библијског доба, какве налазимо у средишту ове књиге, у тридесет и три лирска записа под заједничким насловом „Трактат с пута до Голготе“..

Вријеме записивања означено датумима између којих из душе извиру питања оног који пише и тражи одговоре о тајни кружнице коју ваља проћи од рађања до смрти. Иновативно, експресивно, аутор развија, продубљује мисаоно варирање о вјечној теми борбе добра против зла, о удесности братоубилачг насиља. Спас је у племенитости стваралаштва, у трагању трена љубави синтаксом заноса, изнова.

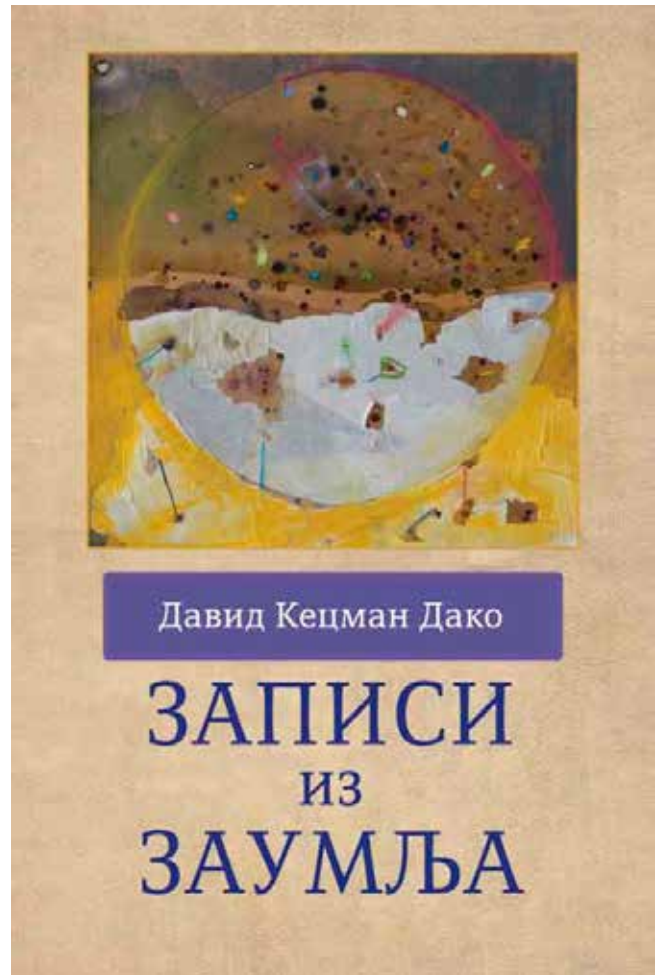
Записивање, увијек, с љубављу, одгонета бројеве тајних кључева који још могу да открију стазу излаза из личне и опште животне удесности. Биљежењем оног најбитнијег припоринућу у себе, опсервирају се мотиви из трена садашњег који је тајна из вјечности, у пролазности, у видљивости и невидљивости. Стазом незаборавна, оплемењују се записи из трајних немира од ожиљака, изнова се ходи, што би могло да потраје све до бар привидног одласка „с ону страну вида“.

Занимљиво је, управо, то развијено сликање детаља, односно симбола садашњег трена из свремена. Детаљи и појаве из човјечије и космичке природе у свакодневници трећемиленијског доба полазиште су широког варирања у разоткривању, и тумачењу појава из вјечне загонетке људског и, уопште, трена из природе, посљедице вјековних тајни. У тој вјечности, уз „пролаз“ кроз мноштво тајних врата, неопходно је спознавање разних

страна егзистенције, откривање непознаница о себи као о „неком другом“, кроз прожимање личних и општих „огледања“, кроз проналажење ријечи љубави као могућности за опстанк хуманости.

Интроспективни монолог богате осјећајне мисаоности Кеџман особено развија кроз раскошну синтаксу језика а на трагу народног традиционалног искустава. Израз је обogaћен селективним спознајама из свјетске литерарне, филозофске, најчешће из психоаналитичке баштине, што отвара ширину дијалога, у записивању на путу самооткрочења. Монолог као дијалог отвара свестрано сложено трагање о значењима тајни микро и макро космоса, о видовима открића личне равнотеже духа изван буке и бијеса, у осами, у тишини.

Занимљиво је, такође да се ово љековито стваралачко записивање на страницама дјела „Записи из заумља“ Давида Кеџмана Даке увијек догађа у трену. То је трен из сна и јаве, запис о тајни и открићу о недовршености животног пута, круга из ума и заумља. Стваралачко записивање се одвија стазом која је догађање пута, по диктату тајни срца до открочења. Симболиком језичких знакова, богатством лексике, препознатљивих ауторових кованица, ритмом реченице у насловима краћих и дужих форми продубљују се мисаона поља цјеловите књиге. Сам мото књиге „Ми смо само твар од које саздани су снови“ (В.Шекспир, „Бура“), наговјештава поетску, драмску, прозну експресивност слика стваралачке душе, кроз ток свијести лирско епске експресије о тренуцима трагања истине у тајни записивања. Интроспективно записивање функционише као могућност налажења равнотеже у души, за „избављење“ од енигми садашњег трена, из све интезивнијег вртлога насиља, страха. Љепота ријечи, снага стваралачког духа отпор је страху, а кроз спознаје о сложености неизвјесног пута. На таквом путу, и у жудњи за Тишином, за трену у осами, посебно је апострофирана битност духовне снаге, егзистентне у тридесет и три записа под заједничким насловом „Трактат с пута до Голготе“. Симболично метафорична изражајност овог дијела књиге „Записи из заумља“ доживљава се као врхунац драме у души путника. Путник са тисовим штапом без престанка ходи, трага, путује с бременом чије је име Немир. Истовремено, овај дио књиге „Записи из заумља“ може да егзистира и као засебна књига лирско-медитативне прозе.

У јединственој композиционој структуре књиге значењски симболично егзистира „Заувекна тајна“, циклус од тринаест заумних прича метафоричних наслова, на примејр: „Заноћник“, „Понорник“, „То ветрови знају и то гнезда чекају“, „Анима и Анимус“, „Заувекни трен“... Кроз необично особену фабулу ове животне приче метафоричним мотивима развијају мисаоност о вјечној тајни која лепезира кроз ситуација из јаве и сна, кроз документарно и фантастично у животном протоку, у немогућности заустављања временских кругова.

Да је ово доиста „Књига самооткрочења“, како је насловљен предговрни запис о књизи, сугестивним исказом свједочи и завршни циклус „Недогледно“ сачињен од седамнаест лирско есејистичких записа. Искусствено зрели човјек, писац, вјечно је надахнути дјечак, што је јасан утисак, тек из позног трена, пред сумрак, (приче: „У сумрачју пред невреме“, „Недогледно“, „При изласку из шуме“, „Раздел“, „Замишљај при успутном застанку“, „Одједном студен“...) .Интезвиније наставља неопходно откривање тајни круга, који је путања оног точка сличног лустеру из крчме „Дока“, из истоимене приче, преплетене језиком фантастике, документа, преплетом призора из лирских снова.

Лирски јунак ових записа, иначе, неуморни трагач, жели страсно, по императиву срца, да открије дјелиће вјечности из тренутака личних и свемирских давно разбијених огледала. Дјечачки надахнут ,аутор у сталној потрази за очекиваном љепотом, у записима открива оно још недоживљено ,желећи кроз записивање у ходу сусрет са тајном личног, општег недовршеног круга. Рођени сањар умјетник, изнова је дјечак о коме из даљине, из невиде брину родитељи (приче: „Као да ме нигде нема“, „У гнезду од сунчевих зрака“, „Љуљашка за млади месец“...). Посебно је одраслом дјечаку подстицајна очева забринутост ,која кроз протекле деценије и сад ,изнова, снагом племенитости пружа охрабрење за слободни лет у свим правцима. Свеједно је да ли увис или у понор, према свом лику у води: „Лет отворених очију ка свом осмехнутом двојнику. Као оном који ми летом с неба ил' с дна огледала ластиним скоком /повратком у вид, ничим спутан, кроз светлост у сусрет хита.“ („Одавно не летим“ / У воденом огледалу/“).

Давид Кецман Дако неимарски, деценијама корача у стваралачком надахнућу из тајни таме до зрака свјетлости какву налазимо и у претходној књизи „Наспрам дрвета које светли“ (2021). Свјетлошћу ријечи записује лирику, прозу, одгонетајући узрочно-последичне знаке ,тајне слова о спасу из трагичних искустава. Надахнуће са извора слика завичајне племенитости традиционалног породичног, родног огњишта, ријечи из дјетињства ,младости, током сазријевања дјелују окрепљујућом енергијом почетком и крајем круга. Умјетник се ослања на јек ријечи из родитељске радости, са огњишта, из сјене љуљашке са хростове гране. Енергија радости у свељубави из трагичних осјећања отвара бескрај љековитог сна у записивању на стваралачком путу. Ријечи кроз узајамност разумијевања, праштања, отварају врата невино кажњеним због злобе ,зависти болесника , сијача зла. Љековита је љепота ријечи кроз разговоре са знанцима и незнанцима, пролазницима дозваним из дјетињства на јави, кроз тишину и осаму у записивању. Густо сложено ткање симбола , тематско мотивских значења пулсира у записивању упозорењима о савременом изгубљеном човјеку, о изврнутим мјерама вриједности људскости, племенитости.

Књига Давида Кецмана Даке „Записи из заумља“ сложеним поетским, драмским, епским ткањем пружа богате катаризичне сензације , назнаке о путу вриједности свјетлости истин-

ских ријечи, упркос таме хипокризије. Изнова , предано читање отвара разговоре о мјерама вриједности ,о уважавању различитости у мноштву мисаоности. Лијепе ријечи љубави племените тајне свјетлости егзистирају у отпору таме зла , зависти мржњи... Бодре изнова, као из давног лета рингишпилом (/ призори као из приче под насловом „Као да ме нигде нема /Испод точка Витрувијев човек/“) .Благост додире очеве руке, као брижне лијепе ријечи кроз вријеме деценијама трагају до љепоте сусрета којима је саздан пут до истине .Записивање о трагању , о преображајима временским осмишљава трен садашњег огледала из свемирске појединачне тајне . По диктату срца аутор записује одгонетајући тајне из треперења лишћа и прољећне траве у круговима космичке (не) довршености. Налази секунде мира насупрот интезивном осјећању свакодневних немира и од пријетњи планетрних гласова и океанских валова, ријека, изроњених острва из древних мора... Записивање је, дакле, својеврсно путовање у непознато, као откриће далеких невиђених мјеста (записи „У чекаоници“, „Твоје место“...),

На трагу Андрићеве мисаоности, Давид Кецман Дако варирајући безброј мотива, артикулише искуствено слово о ћутању и говорењу, о немирима у трагању за истином о недовршености природне животне путање појединачног и свемирског огледала, о смислу постојања. Битан је сваки забиљежени траг, на нечијем лицу суза у којој се огледа друга свемирска душа у тајни свеопштег узајамног прожимања.

Као лајт мотив у цјеловитој књизи „Записи из заумља“ дубином мисаоности функционише и оно Леонардово реторично питање „Ко ће ми рећи да ли је икада ишта довршено“.

Ширином осјећајности, лирски субјекат, наратор, племенитошћу попут јунака из античке приче, неуморно ходи из тишине, и осаме, до мјеста из сна и јаве, у љубави, до правде, до истине. Надахнуто, енергијом младости на стази зрелог доба корача откривајући облике тајни о недовршености круга појединачног и општег живота...Путује по граничним kotaма између јаве и сна. У виду и невиду, интензивно осјећа сузу са неког лица, и притом чује како „звезде шуште“.

Одгонетајући поруке садашњег трена у фантастици и стварности, у трену записивања чује и шапат траве са камена завичајне ријеке Уне. Шапатом и могући одговори који су Истина само док су Тајна.

Ружица КОМАР

Поетикон

МЛАДОСТ

Понесе младост, па се занесеш
Спусти те живот шамаром хладним
Треба ударце све да поднесеш
И да се никад не сматраш јадним

Слатко се грозђе у пијеску прима
На шкртој земљи направи хлад
Младост је некад у десетима
Или кад год се осјетиш млад

И кад те хвале, и када гријешеш
Само ти буди оно што јеси
И кад си срдит, и кад се смијешеш
Устани храбро; свој крст понеси

И кад си рђав, срца си златна
Јер просто ти си божије биће
Немој да гледаш на зиду клатна
Гдје који крене тамо и стиће

ТРИБУН

Не могаше змијањске врлети
Нити тешка врата манастира
Сиротињског сина задржати
Не даде му врела крвца мира!?

Бањалуко, ако Бога знадеш
Јел то и ти ћутиш од милине
Сарајево ни ти се не кајеш
Што не дижеш глас на тиранине

Ко на српску памет маглу просу
Да су кмети они сами нијечу
Равнодушност притисла је Босну
Ћуте српске газде и у Бечу

У Србију! У Србију роде
У Београд, гладан ћу крочити
У поносну колијевку слободе
Отле ћу се с душманом бочити

Сиротиња мораће да схвати
За неправду да су груди тијесне
Од трећине неће одустати
Док на агу кубура не кресне

Више пута утамничен невин
Али трибун не устукну млади
У слободи сладак му и пелин
А под јармом медом се не слади

Грми горштак са саборске бине
Оштра ума и језика бритка
Оживјеше слова Отаџбине
И пркосне странице Развитка

Али судба поигра се лудо
Буран живот дозвола и смрт рану
Збогом Милка, Тубо и Мргудо
Оде својем чеду Слободану

МОЛИТВА

Душа ми, ево, пред огњем клечи
Пред лицем старца, смирене ћуди
Гласна му порука, а благе ријечи
Само је казао: „Будимо људи“

Нико у вијеку, гласнијем није
Причао тише чуо се даље*
Душа пред овом светињом вапије
Благослов наде, да нам пошаље

Чим ту чистоту могу описати!?
Нек' му се име занавијек слави
Ко ће нам сада правац уписати
Куда ће мој народ безглави

Сад кад нам треба љубав и слога;
Ко је сад пастир нашега стада?
Теби се молим, ти моли Бога
Моли за овај народ што страда

**Ријечи Матије Бећковића о
Патријарху Павлу*

ПОНОСНО КЛИЧЕМ

Моћници свијета туже ме, куде
траже да признам кривицу
и да уоче, вјешто се труде
грчеве страха на моме лицу

Свуд око мене сумњива лица
И клика ђавољих адвоката
Ја у том кругу варалица
Нит' имам друга – нит' имам брата

Шта се ту признати треба!?
За име Бога, кажите људи!
И ко је то позван, сем неба
Да ми слободном суди!?

На мом се лицу бијелом
Чистом к'o бијели крин
Види да сам душом и тијелом
Поносни српски син

Још се и чуде – како то смијем

С поносом толк'им да кажем
А ја нећу, ни презир да скријем
Нит' шта увијам, нити шта лажем

Хтјели би мени, за добро моје
Надјети неко друкчије име
И још да туђе прослављам боје
да туђе учим пјесме и риме

у мојој кући незвани гости
уче ме своје кућноме реду
имаће, кажу, шкраму милости
само да ме у ред доведу

а мени к'o моја тробојна флага
нити шта мило, нити шта дично
нити на свијету већег блага
као што је слово ћирилично

Вјековима, борим се дугим
Некада ћутим, некада вичем
Неће ме звати именом другим
Српског сам рода – поносно кли-
чем!

Радомир ВУЛИН

О АУТОРУ

Радомир Вулин рођен је 1989. године у Бањој Луци. Дипломирао је на Економском факултету Универзитета у Бањој Луци. Запослен је у Градској управи Града Бања Лука. Ожењен је и отац једног дјетета.

Рецензије

ПОЗЕ СЕ НЕ МИЈЕЊАЈУ, УВИЈЕК СЕ ЗНА КО ЈЕ ДОЊИ

(О „На путу од ниоткуд до нигдје“, Стевана Р. Стевића)

Не може се баш са сигурношћу тврдити да је Стеван Р. Стевић пошао од ниоткуда, и дошао до нигдје, водећи се насловом његове нове, петнаесте књиге, ако је на том афористичком путу већ објавио: *Афоризми, Разведравање, Може бити и да не буде, Више него мало, Има и да нема, У минут до дванаест, Право на реплику, Живот у лежећем ставу, Дијељење без остатка, Човјек на снижењу, Кад празна глава заболи. Кад балван пусти коријен, Погрешно скретање, У чамцу за спасавање.* Имао сам пријатну дужност да о неким књигама овог аутора пишем и говорим.

И то није све: петнаестак књига афоризама објавити у 66 година живота није мало. Велика је то ствар (у стварима, ако су и књиге ствари), и допринос сатирично-књижевној сцени, која се све више роји, али понајвише у преписивачком смислу, већ речених, односно објављених афористичара. Али и поред те чињенице ваља констатовати да је на српском говорном простору (и писаном) опстало (по)доста сјајних сатиричара, а међу њих сврставам и Стевића (који успут вози бицикл (науку) и дише афоризме, како би Душко Трифуновић пјесмовао. Стевић се не доказује на начин да се одобровољава такозваним књижевним величинама (као што чине никоговићи, слабог афористичког израза и знања), да би постао неко. И поред тога, он чврсто (по)стоји.

Ево, примјећујем (као да сам студент врсног професора статистичких наука проф. др Стевана Р. Стевића) да наш аутор биљежи 30 година успјешног плетења афористичких нити. Дакле, Стевић слави јубиларну годишњицу стваралачког рада у овој (ни)мало лакој (можда и најтежој књижевној форми). Честитам!

Примјетио сам да је Стевић, увео, већ, праксу да се на свој начин обрати својим будућим читаоцима, својеврсним увођењем у ствар(ност) кроз предговор књизи, да им олакша животне и

читалачке муке, што је неуобичајено, али има смисла. Он то чини тако што, мислим, стапа афористички израз у смислену причаоницу, јавно обраћање публици: *Наша жеља је да бар имамо боље сутра. Али, за боље сутра требало је да се боримо већ јуче. Можда је данас касно? Није ни чудо што већ и на оних који размишљају о бољем сутра, навече само легне да спава, чекајући да боље сутра дође само. Остали, као да су добили радну терапију: трчећи за пословима, покушавају да побјегну од проблема.*

Овако постиже додатни ефекат, запривавајући читаоце, покушавајући да их сведе у размишљање.

С добром намјером, пустио сам, да једно вријеме одлежиовај Стеванов рукопис у добростојећем креденцу у којем спавају успомене, посложене међу разнимзаклопљенимкњигама, не би ли се примио на патину од које пате и књиге и њихови аутори. Учинило ми се да у овом словарењу има подоста изреченихмудрих ријечи и тачности о животу: оном док се упорно чекала свијетла будућност и о животу који је на све личи, осим на себе. Има ту доста разлога за патиња и запитаности, а ко би их све побројао?

Аутор је успио зналачки да драматизује овај текст. У њему сам препознао многа лица. Главне јунаке, али и споредне улоге. Што сам више ронио у ово штиво све више сам себе препознавао у улози позоришног шапача. То је оно лице с чијих усана глумци скидају ријечи, на тренутак заборављене.

Усуђујем се рећи да би ово могла бити афористичка драма. О животу. Историјском путу. Са учитељицом која глумце редовно руши на поправни. Умјесто да им да додатне часове.

Стевић је, бар ми се тако чини, (у)чинио да све љепоте и мукотрпности збије у четири чина:

- Трка с временом је почела. Полако, и то ће проћи

- Кренули су ниоткуд и стигли до нигдје

- Није лако водити политику. Не зна се ко је горе а ко доле
- Корак напријед, два корака назад: Још само овај пут

И чин:

- Кад се пробуди и успавана љепотица покаже своје право лице

Овдје уочавам, мноштво дијалога. У овој причаоници, причачи се најчешће не разумију иако говоре истим језиком. Покушавам да одгонетам о чему се ради. Иако сам унапријед осуђен као неразумни одгонетач. Мораћу и вас, поштовани читачи увући у ово одгонетање. Ако се сви не будемо разумјели од нас неће бити ништа, ма у којој да будемо улози. Преживјеће само глумци, и то баш они којима неко други ставља текст у уста, а они га никад не савладају. Наравно, опстаће и аутори диктатори текста. Стеван Стевић је све то обухватио и износи нам на софру живота. Па, једимо, пазећи да се не поједемо.

Ево, (у)скраћене (про)ријечене приче, разговорника извученог испод наслова „На путу од ниоткуда до нигдје“ :

I

ЛИЦЕ 1: Коска је (поново) бачена.... Ко ће да је донесе?

ЛИЦЕ 2: Ако нам већ узимате државу, оставите нам бар земљу!

II

ЛИЦЕ 3: Нажалост, ми не жвимо у миру. Живимо у страху од новог рата.

ЛИЦЕ 4: Излазак на изборе је грађанска дужност. Зато многи након избора испадну „сељаци“.

III

ЛИЦЕ 5: Њихови ставови се разликују од наших. Они стоје, а ми клечимо.

ЛИЦЕ 6: Није ово земља чуда. Ово је чудо од земље...

IV

ЛИЦЕ 7: Они који су се некад бусали у прса, сад се све чешће хватају за главу.

ЛИЦЕ 8: Сви домаћи специјалитети обавезно садрже и стране састојке...

V

ЛИЦЕ 9: Узалуд ми твоја близина, кад ти је срцедалеко...

ЛИЦЕ 10: У животу, као и у шаху, даму обично чувају двакоња, а матира је само један...

А,

(БЕЗ)ЛИЧНИ ШАПТАЧ (добацује између сваког чина):

Да срећа има Ци-Пи-Ес, можда би нас и пронашла...

Има ту још подоста лица која показују своју заинтересаност да се укључе у (све)општи дијалог. Али, понајвше је оних који се држе оне чувене народне изреке: *на једно уво ушло, на друго изашло*, који ћутњом испољавају (не)одобравања.

Ово је, на неки начин необичан приступ чатања књижевног штива, покушај да се из једног облика преведе у неки нови облик. Али, препоручујем свима да овог Стевића читају, свако на свој начин, вјерујући да ћемо стићи до заједничког закључка да нам је неопходан дијалог и да смо потребни једни другима. Почнимо, рецимо од дијалогског разговорника Стевићевим афоризмима. Можда ће нас срећа пронаћи!

Искрено подржавам ово Стевићево дјело и препоручујем читаоцима, јер, није добро да се иде од ниоткуда до нигдје! И поздрављам 30 годишњу!

У Бањалуци, 03. јула 2023. године

Војин ТРИВУНОВИЋ

Тридесет година на кружном току живота...

Шта да се ради и куда даље, питали су се многи, па и ја. Безброј таквих и сличних питања, а мало одговора, у оно тешко вријеме које је рат са собом носио...

У том времену, једино је било важно да човјек некако сачува живот и да, ако је икако могуће, спаси „оно мало душе“. У том, рекло би се очајничком, покушају почеле су да навиру мисли, једна за другом... Афоризми су били једини одговор на безброј питања у доба таме и у вријеме када је владало помрачење ума. „Далеко је сунце“, знали су то многи... Облаци су се ваљали изнад наших глава и нико није ни слутио да би се ускоро могло разведрити. Тек понеко је, бар у привидној тишини свог скровишта, могао да сања сунце и да машта о разведравању...

Може бити и да не буде, говорили би неки сами себи, у ријетким тренуцима наде да би се ускоро могла појавити свјетлост на крају тунела. И најчешће је било - да не буде... Више него мало је требало човјеку да се разочара у живот и да се осјети беспомоћним. Рањиви су били сви они, попут мене, који су живјели у нади да ће разум надвладати те мрачне силе и искривљене умове. Има и да нема наде, макар су се тјешили...

У минут до дванаест нешто се ипак преокренуло. Људи су поново почели да

лично на људе, а не само на бића у људској кожи, живећи у страху да нешто поново не крене по злу. Мало по мало, почели су се окретати ка будућности, размишљајући и о путевима каквог таквог напретка. Осјећали су се некако корисним, јер, свако је могао понешто да сугерише или да предложи. Имали су чак и право на реплику... Без обзира на то што је човјеков живот највише личио на живот у лежећем ставу, ходали су уздигнута чела, јер, бар тако су осјећали, нешто су и остварили...

Протекло вријеме оставило је дубоке трагове. Све је порушено, не само држава, него и темељи на којима свако друштво почива. Све је девалвирало, а човјек понајвише... Човјек је, као никад до тада, највише појефтинио. Могао се „купити“ за мале паре. Човјек на снижењу... И, кад обичан човјек све то види, како да га

глава не заболи. Кад погледа свијет око себе, многи ће рећи: Ипак, најтеже је кад празна глава заболи...

И док срећни људи у срећним земљама иду само напријед, корачају право ка циљу, овај народ је принуђен да иде кривудававим стазама, путевцима и козјим стазама. И да се увијек некоме склања с пута. Склањајући се свима с пута, губили су правац. Мало, мало, па су скретали: најчешће је то било погрешно скретање... Како и не би, кад су некако увијек били ухваћени у раскораку: Некад између жеља и могућности, а најчешће између онога што су имали и онога што немају. Неко ће и за то пронаћи оправдање, говорио сам, сматрајући да се ништа друго није могло ни очекивати, кад се живи у земљи чуда...

Да би се спасили, многи дижу сидро, не чекајући да им све лађе потону, или да се нека од њих насуче. Спас се тражи далеко од ове земље која, тако бар изгледа, једино нама није обећана. Нажалост, неким другима као да и јесте... Пошто више нема Нојеве барке, свако тражи свој чамац за спасавање.

Ко смо и гдје смо били, а шта смо и гдје смо сад, тешко је рећи: Као да смо све вријеме били на путу од ниоткуда до нигдје, или на кружном току са кога нема изласка...

С.Р.СТЕВИЋ

ЖИВОТ ОД СНА И ОД ПОЕЗИЈЕ

(Ранко Прерадовић:

Мастилјара стара, „Бесједа“, Бањалука, 2022.)

Више од шест деценија Ранко Прерадовић дише стиховима који су му насушни лијек (ослабљеним) плућима. Од првих ријечи стопљених у пјесму, на размеђу пете и шесте деценије прошлог вијека, па све до данас, када обиљежава 60 година од објављивања прве пјесничке књиге („Свитања“, „Паралеле“, Добој 1963), могло би се метафорички рећи, он исписује једну пјесму, једну лирским супстратом натопљену поему, у којој ништење, раскомоћено у свеопштој лудници и лудничком врту (да парафразирам наслове неких његових битних збирки), представља жилу куцавицу цјелокупног живота јединке и друштва у вишедеценијском периоду радости, раста, искушења, још једног рата и новог послјератног времена. Без обзира не све друштвене и друге промјене, човјеково (у овом случају пјесниково) ја једини је чврст ослонац који пркоси посрнућима. У најновијој збирци *Мастилјара стара* Прерадовићево животно и пјесничко искуство преточено је у кохерентну цјелину у којој осјетимо пулсирање његовог свеукупног поетског опуса.

Пјесме уврштене у ову, могло би се рећи његову тестаментарну збирку, настајале су у дужем периоду, али све подједнако одишу мисаоном утемељеношћу и зрелашћу и све су проткане неком врстом сјете и меланхолије. Емоције из

Прерадовићевих стихова прелазе и у читаочева осјећања, оплемењују га, подстичу на промишљање сопственог живота.

Отварам лево ребро/ у себе затворену песму/ изводим у шетњу...

Можда би се цјелокупно Прерадовићево поетско биће

могло препознати у наведена три стиха из аутопоетичке пјесме „На слободи“, јер садрже најбитније одреднице пјесникове лирске биографије. Мотиве и теме пјесник никад није тражио изван својих осјећања и мисли. Увијек се клица пјесме заметала у његовоом срцу, ту расла и дозријевала, а онда, као зрела јабука у његовим родним Вршанима код Прњавора, падала у

бистру матицу наше савремене поезије, откидајући с петељком и дјелић пјесникове душе.

У збирку *Мастилјара стара* уврштено је нешто више од педесет пјесама, разврстаних у пет мотивски сродних цјелина. Прерадовић је и прије штампара своју најновију збирку укоричио у невидљиве, али пажљивом читаоцу уочљиве „корице“ – пролошком и епилошком пјесмом, којима јасно показује своје намјере да књигом заокружи вишедеценијски период свог поетског дјелања, што никако не значи да ће то бити катанац на његову пјесничку радионицу. У пјесми „Истрошено перо“ пјесник се на почетку збирке, можда и престрого и неоправдано, обраћа нераздвојном перу (прије ће бити најинтимнијем дијелу сопства), у коме можда почива и заборављено посљедње слово: *ни за шта ти ниси ни за гробље ново/ истрошено перо што дуго не пише*, да би на крају пјесме призвао и „насушну храну“ списатељског „алата“: *мастилјару стару издаде мастило/ поразу се даде опте ништавило*. У епилошкој пјесми „Весело крај“, у којој *плаву влат траве изниклке из главе/ раслу до у небо до у забораве*, додаје: *том ништицом неба нео сам се горе/ у висине неке у дубине таме далеке*, а све то *исписујући лудилом снове неке... играјући у врзином колу живота*. Када се сагледа цјелокупан поетски опус Ранка Прерадовића, који се, макар у назнакама, огледа и у збирци *Мастилјара стара*, читалац ће вјероватно закључити зашто се овдје наводи да је он у својим виртуелним „корицама“, у пролошкој и епилошкој пјесми,

према себи и свом стваралаштву био неоправдано престрог.

У стихове распростирући *оболелим речима* видљиве и невидљиве слике свијета, смјештајући у вјечност животне тренутке трајања, сагледавајући човјекову егзистенцију у несагледивом пространству времена у космоса, у циклусу „Пепелишта“, пјесник у небеској свјетлости уочава птицу која вреба и у њеном лету препознаје *метак који гори* жаром пјесниковог сопства. Небо је за њега слијепо пространство, час плавичасто, час озвјездано, али у суштини *грабљива птичурина у ниском лету* која животе вреба. Чиме пјесник може утажити ту небеску глад? Пустимо га да сам одговори на ово питање:

И док речи мукотрпно тражим

Незаситост да ти некако ублажим

губим сваку наду да ћу те дотаћи

јер небо си и можеш ми измаћи

Не препознају ли се у овим стиховима и пјесмама елементи ништења и лудила, најбитније одреднице Прерадовићеве поетике.

Тринаест (!) пјесама посветница (унуку Аљоши, Д. М. Петровићу, Небојши Куштриновићу, Здравку Ђосићу Ђосу, између осталих) уткано је у тематску цјелину „Брђански сам“. У овим пјесмама пјесник се обраћа саговорницима и себи, времену које протиче и које је прохујало, животу који је имао смисао и у бесмисленом свијету. *Све чега је било/ платих животом/ А што нема плаћам/ смрћу* потом стихови су којима унуку у аманет оставља да и он промишља суштину битисања.

Године 1995, када је жестоко пламтио али и окончан рат у БиХ и успостављен каквак такав мир, у пјесми „Вече у Гламочанима“, посевећеној Гоји Малићу, пјесник заправо ламентује над рањеним градом и, као да слиједи онај познати стих *Град из града није што и град са брда* (који је и Дара Секулић на лијеп и функционалан начин смјестила у своју пјесму „Грлом у јагоде“), пјева: *Има неко време кад се буне снове/ и исцјављају бол због ране града/ што испод брда светли// Град је избезумљена прошлост/ наше још луђе садашњости*.

Мада су посвећене појединцима, многе од ових пјесама, на посредан начин, посвећене су и завичају. Тако се Панонско море излило и у токове и цвјетове завичајне ријеке Украине, а у пјесми „Кућа у расулу“, блиског рођака Слобу, пита како ће *кући баи овакав, у расутом стању и: Има ли је игда на овом свету,/ моје куће у селу у нашој осами?* А у пјесми која је и циклусу дала наслов, написаној у Црквени давне 1965. године, посевећеној куму Милошу, носталгично се пита:

Бауљам или се једва сналазим

У том мамурлику док идем путем

Којим само ветар и киша кроче

О нама од синоћ би да сведоче

Причин да је вријеме стало, да се све окаменило, губи се пред сликом заласка сунца на којој је брђанче (лирски субјект) *без сна и без лика*. Коначно, у „Братству светом“, пјесми посевећеној земљаку, пјеснику Д. Ж. Поповићу, Прерадовић оживљава дан када су се срили, *два пијана свеца и још пијанији*

предели, и повјерава се пјесми и успомени: *као да се заувек враћам своме блуду.*

Сржни циклус, наслова истог као и цијела збирка, суптилан је дијалог пјесника са дјелом које ствара. Пјесми се обраћа као сестри, јер... *Одавде до тебе ево неба/ величанство речи и мало сна/ па шта још може да затреба/ да би настала та песма.* Све што је у служби пјесме (уста, грло, душа, срце, ум...), све је то заправо *смисао песме бола.* Кад пишеш љубавну пјесму, милују те ријечи, варају гласови, улагују реченице, па-зе глаголи, чувају замјенице, па и сам пјесник пјесма бива, да би се у њој препознао и лудило одагнао. Даље од тастатуре и електронских графема, пјесник се са сјетом сјећа мастиљаре старе (која је језеро силно из себе излила) и трага мастила које се претаче у отисак душе, у стихове који пулсирају у складу с васељенским звуковима и кретањима. Мастиљара точи загонетност ријечи и дословност слова, док ... *песми веру/ песнику неверу/ увек изнова ствара.*

Краткотрајан боравак у оквиру једне манифестације у манастиру у коме посјетиоце дочекује и Бели анђео, био је Прерадовићу довољна инспирација да напише осам духовношћу испуњених пјесама које је сврстао у тематску цјелину „Милешевска излечења“. Пјесник моли светињу и Анђела да помогну да ријечи израсту молитвама, да окрилате пегази у пјесмама... *и да се дивимо// Бесконечно/ моћној љубави/ што тече Милешевком/ у небески свод плави.* Спознавши *Речи које/ дотичу дубину/ Молитвепјесник се присјећа и видовданских порука и посјете*

Хиландару, гдје *При јутрењу спознајем: испред нас је/ оличен у Светом Сави, стигао нам у сусрет/ Отац наш, Исус Христ.* У божанском миру Милешеве може се лакше схватити да је Адамов гријех постао српска милошта, јабука која је из недара као из дубине душе стигла да нас у вјечност упише.

У посљедњој мотивској цјелини, насловљеној „Нема више куда“ читаоца чека седам пјесама и мини-циклус „Уљуљкан у аутобиографију“, саздан од шест пјевања, у чијим стиховима Прерадовић отвара душу и, условно речено, портретише себе, свој сигуран ход, па и посртања, своје слутње, зебње, егзистенцијална промишљања и наслућивање сусрета с неизвјесношћу у коју ћемо сви утонути. *Песмо у теби смо само ја и ти* стих је из пјесме „Смак свијета“, који посредно даје одговоре на сва питања пред којима је пјесник запитан али и помирен с оним што га (нас) чека.

Пред крај представљања ове, на свој начин тестаментарне књиге Ранка Прерадовића, ево и једне пјесме у цјелини из циклуса „Мастиљара стара“:

ТРАЈАЊЕ ПЕСМОМ

Стевки,
четири деценије касније

Мрети заиста нема због чега
живети је нека смешна навика

Сећаш ли се куће испод брега
и мирне дечје игре патника

Нико нам више раван није
нити усправнији може бити

Живели смо од сна и од поезије
вечност целу трајући ја и ти

Савлађујући умеће љубави
жарно пркосно у сну и на јави

Пјесма, с пророчким порукама, написана је 2005. године. Прерадовић је посветио својој супрузи, пјесникињи Стевки Козић Прерадовић, која је у исто вријеме као и њен муж *Мастиљару стару*, код истог издавача, објавила књигу путописа *Покрадени путник*. Било је то 2022, у години када су се spremали да Ранко обиљежи шест, а Стевка пет деценија од објављивања својих првих књига. Такође им се приближавала златна свадба, да је прославе са сином и унуцима. Стевкина књига која, уз обиљежја путописне прозе, садржи и аутобиографске елементе и доноси доста података за историју књижевности, била је, нажалост, опроштајна. Њена ауторица остала је чврсто укоријењена у српску књижевност, као и у овој пјесми њеног мужа.

Вратимо се на самом крају Прерадовићевој књизи и препустимо му да сам заврши овај приказ *Мастиљаре старе*. У мини-циклусу „Уљуљкан у аутобиографију“, гдје каже да се *рођењем у смрт заљубио*, сусрећемо и ове стихове: *Шта је живот ако бес тај није/ Поезијо израсташ из таме сна.* А затим: *Драга изгубљена утваро животе/ како ти се само у осами оте/ век један цео изгубљен у ништа.*

Ипак, боље је вратити се стиховима наведеним негдје на почетку овог текста: *Отварам лево ребро/ у себе затворену песму/ изводим у шетњу...*

Ранко ПАВЛОВИЋ

Биоенергија

БИОЕНЕРГИЈОМ ДОБИО НОВУ ШАНСУ ЗА ЖИВОТ

Погрешна дијагноза од стране доктора из Београда, и то из више здравствених институција, умало ме коштала живота. При сваком наредном прегледу доктор би прегледао налазе и без детаљнијих претрага уписао би ми дијагнозу исту као и претходни колега.

Према њиховом сазнању, боловао сам од Паркинсонове болести, а после дужег времена ти исти доктори установили су ми нову дијагнозу, а која је гласила Мултипла склероза-изјава је то пацијента Владимира Ј. из Београда из 1988. године који емотивно говори о свом првом доласку у Дервенту на биоенергетски третман.

-Пошто сам редовни читалац новина Експрес Политика, а у једном од бројева су објавили адресе југословенских биоенерготерапеута, а прије тога је била и репортажа о Вити и његовим способностима, ни часа се нисам двоумио, написао сам му писмо и послао ископиране налазе од доктора. Недуго после тога, дошао сам на заказани третман у Дервенту, и слободно могу рећи да су моји здравствени проблеми у великом проценту нестали.

Већ после првог третмана имао сам реакцију-

јаче изражену потребу за спавањем, а по устајању сутрадан у хотелској соби, осјећао сам се тако лагано као да лебдим, као да се налазим у неком васионском простору. Такав осјећај имао сам и у току другог биоенергетског третмана.

Са паузом од четрнаест дана између трећег и четвртог третмана самоинцијативно сам смањив лијекове, чак сам неке у потпуности занемарио, а после шест недеља у потпуности сам одбацио лијекове, јер сам осјећао да ми лијекови шкоде, а што се касније потврдило и од стране званичне медицине, да ми лијекови више нису потребни.

Задњим прегледом код доктора сугерисано ми је да користим само витаминске препарате и радим на детоксикацији организма, а што је захтијевало посве нови режим исхране и приступ квалитетном начину живота. Сви симптоми претходних дијагноза су нестали захваљујући искључиво биоенергији.

Сличну животну драму преживљавао је и Горан В. из Загреба. У докторским налазима и отпусним писмима медицинских институција стајала је дијагноза Паркинсонова болест. У више наврата лијечен је и у Њемачкој, али без видног побољшања. И поред свих терапеутских мјера и разних медикамената, стање је остало непромијењено, чак је долазило и до погоршања. Покретљивост је била све лошија, тежа, а тремор тијела још више изражен.

То је трајало све док нисам дошао на третман биоенергијом-каже Горан.-После пар третмана потпуно сам излијечен и срећан. Захваљујући Вити и његовој биоенергији добио сам нову шансу за живот-каже он.

Биоенергетичар
Вито БОЈКОВАЦ

Промовисан часопис „Глас културе“ у Теслићу

Покушаји и стваралачки подстицаји

Дана [17.08.2023.](#) године је у Градској галерији у Теслићу одржана промоција часописа „Глас културе“ који је израђен у издаваштву Културног центра Теслић. Часопис „Глас културе“ окупио је многобројне умјетнике из цијеле Босне и Херцеговине, али и региона, те шире. Циљ часописа је промоција културе кроз поезију и ликовно стваралаштво и потицање заинтересованости за умјетност уопште. Радови који су дио овог часописа настали су кроз конкурс који је објављен поводом Дана општине Теслић. Сви учесници су добили примјерак часописа и захвалницу. Осим пристиглих радова у часопису се могу пронаћи и текстови о култури наших познатих списатеља, али и информације о досадашњем раду Културног центра Теслић. Прво мјесто на конкурс су освојили

Слава Станојевић и Перица Ивановић. Комисију за избор радова који су дио овог часописа чинили су академска сликарка Наташа Јурошевић и пјесник Миро-

слав Алексић, замјеник управника библиотеке Матице српске Ниву Сад – најстарије српске књижевне, културне и научне институције.

Међу тридесетак аутора, књижевних и литерарних стваралаца, нашла се и наша вриједна сарадница, књижевница, сликар и музичар Евита Бојковац из Дрвенте којој су високо вредновани пјесма „Ремек дјело непознатог умјетника“ и слика „Дјевојка“.

-Драго ми је што сам ушла у овај број часописа „Глас културе“, уздајући се да ће оваквих лијепо уређених бројева бити и нубудуће, што ће подстицати књижевне и ликовне ствараоце на нова прегнућа – рекла је Евита Бојковац.

Оначе, казимо и то да ствараоци нису само са теслићког простора, неко далеко шире, што упућује на чињеницу да ће овакав подухват Црнтра за културу Теслић значити велики изазов за историју умјетности у најширем смислу.

В.Б.

„Пелагићев рунолист“ Давиду Кецману Даки

Жири у саставу Ранко Прерадовић, Мирко Вуковић и Милан Ракић одлучио је да награду „Пелагићев рунолист“ за прошлу годину додијели Крајишнику Давиду Кецману Даки из Сомбора.

Давид Кецман Дако (28. септембра 1947. у Рајновцима, код Бихаћа), песник прозни писац и есејиста, књижевни, позоришни и ликовни критичар. Аутор је двадесет и пет књига поезије, прозе и књижевних критика. Збирке песама и прозе: „Реч на леду“, 1976; „Претпоноћни воз“, 1980; „Ноћни риболов“, 1980; „Распад мозаика“, 1989; „Зидари светилишта“, 1991; „Калем“, 1992; „Трептај“ (хаику), 1998; „Небески гласник“ (хаику и поема «Море»), на српском, 1994. и на мађарском језику „Mennyei hirnök“ („Небески гласник“) 1997; „Озарје“, 1999; „Столетна вода“, 2001; „Сам као суза“ (избор), 2003; „Тамнина“, 2008; „Хор сенки“, 2010; „Талијин шапат“, 2020; књиге за децу и младе: «Сањам, сањам чаролије» (песме и приче), 1994; «Хоћко и Нећко» (песме), 1997; «Даљинама преко света» (песме), 2003; и «Неко само тебе тражи» (песме), 2006. збирке приповедака «Леђ», 1982; три романа мозаика: «Кад дуња замирише», 1995; «Река за један дан», 2014, «Жива слика», 2016. и књига прилас и прозаика «Наспрам дрвета које светли», 2022. Књиге есеја и књижењвних критика: «Верикале са дна пакла», 2018. и «Провид кроз сва времена» (о савременој српској прози на тлу Мађарске), 2019. године.

Члан је Друштва књижевника Војводине. и

Удружења писаца Републике Српске.

Станује у Сомбору, а живи у својим књигама.

ЛАВИРИНТ У СОЛОВКИ

Михаилу В. Ломоносову

С висине људског ока / попут руже с латицама оивиченим белим оштрим каменом с морске обале / Лавиринт као школица на асфалту

Свет зна за две стотине таквих, а само у Словки их је тридесет и пет

Камени зидови једва преко глежња и видиш куда идеш ал' никад да ли ћеш и стићи

Кораком датета / кренеш ли лево / смех Белог анђела
Кораком старта / десно / Клетва прадедова Кукурек на раскршћима / Пресечена кривина водотока / Кукавица за потиљком / Мравињак међу ногама Клушко кратког памћења и пуј – пик – не важи!
Зачас си изван цветног лавиринта заведен мирисом стазе дарован морском дну / Завером из јата изопштен незасити галев

Млади Ломоносов је пре првог корака / ни лево ни десно / трипут дуж од других придошлица у Соловки / рибара монаха верника ловаца на бисерне шкољкекривоклетника / латице поред стаза у каменом цвету / једначину са безброј непознатих на један Улаз - Излаз сводио

При ходу се / стопу по стопу / равнао према јачини таласа измрене квадратима у распадању да би на крају лета угледао малу цркву - задужбину Цара јеретика која се само мудрима у светлости указује.

ВРШАЦ, ТЕШКО ДИСАЊЕ

Васку Попу

Ђео Богза у Вршцу и песма
О три светска космодрома
Трећи и најлепши – казује -
Град је овај одакле у свемир
Одлети песник Васко Попа

Дан и ноћ будан Пролази караван
Пси на ланцу Ни гласа
Песници скидају маске и постају деца

Чардаком ни на небу ни на земљи
тражио сам смех загубљен у банатској магли
С прозора собе 509.у Хотелу „Србија“, казујем тихо: - Можда је ту / у Вршцу то „ПОДНЕ У ГРАДУ“ где сам те волео

Над трећим космодромом При пуној светлости
Прскање оклопа и излазак шкољке О поноћи
У Стеријином подруму На песничком маратону
Уплаших се тешког дисања

- Ништа! Ништа! – страх одгоним -
То ехо великих будилника

У Вршцу, 16. октобра 1987.